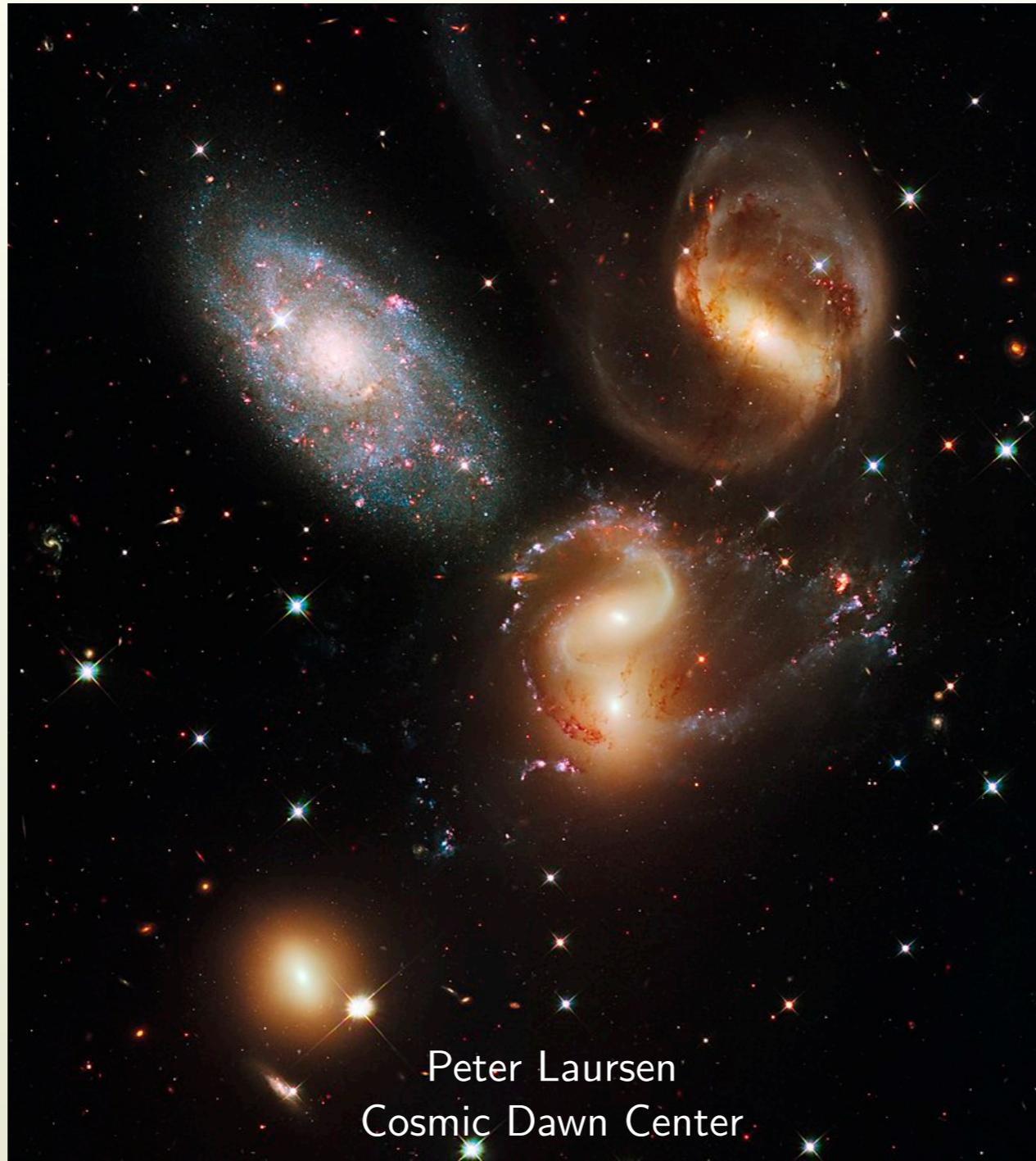

Hvordan bygger man en galakse?

www.anisotropela.dk

 Follow @anisotropela

 DAWN

Danmarks
Grundforskningsfond
Danish National
Research Foundation

 DTU

Hvordan bygger man en galakse?

— En opskrift for galaksedannelse —

Ingredienser

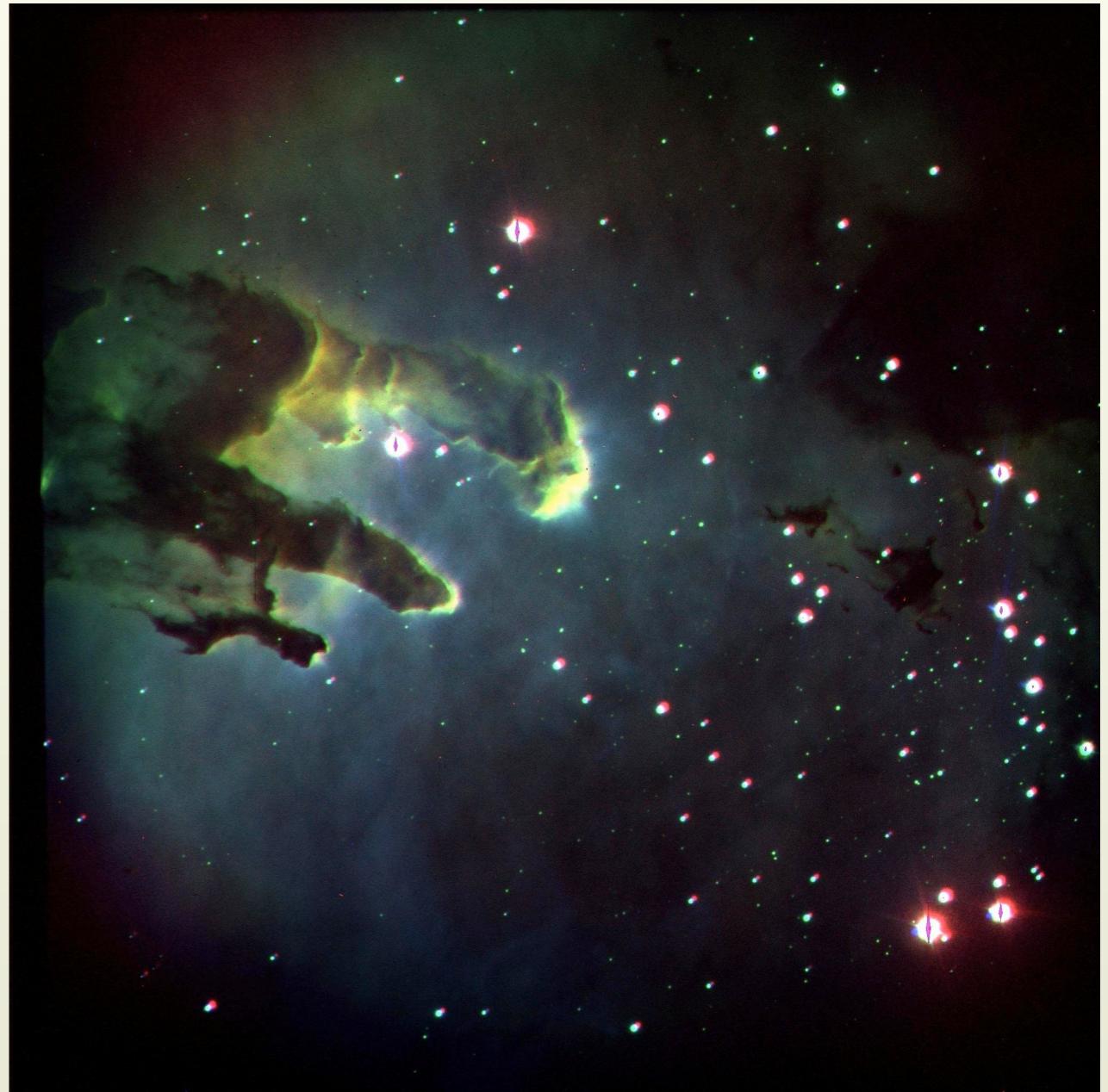
- Stjerner

— En opskrift for galaksedannelse —

Ingredienser

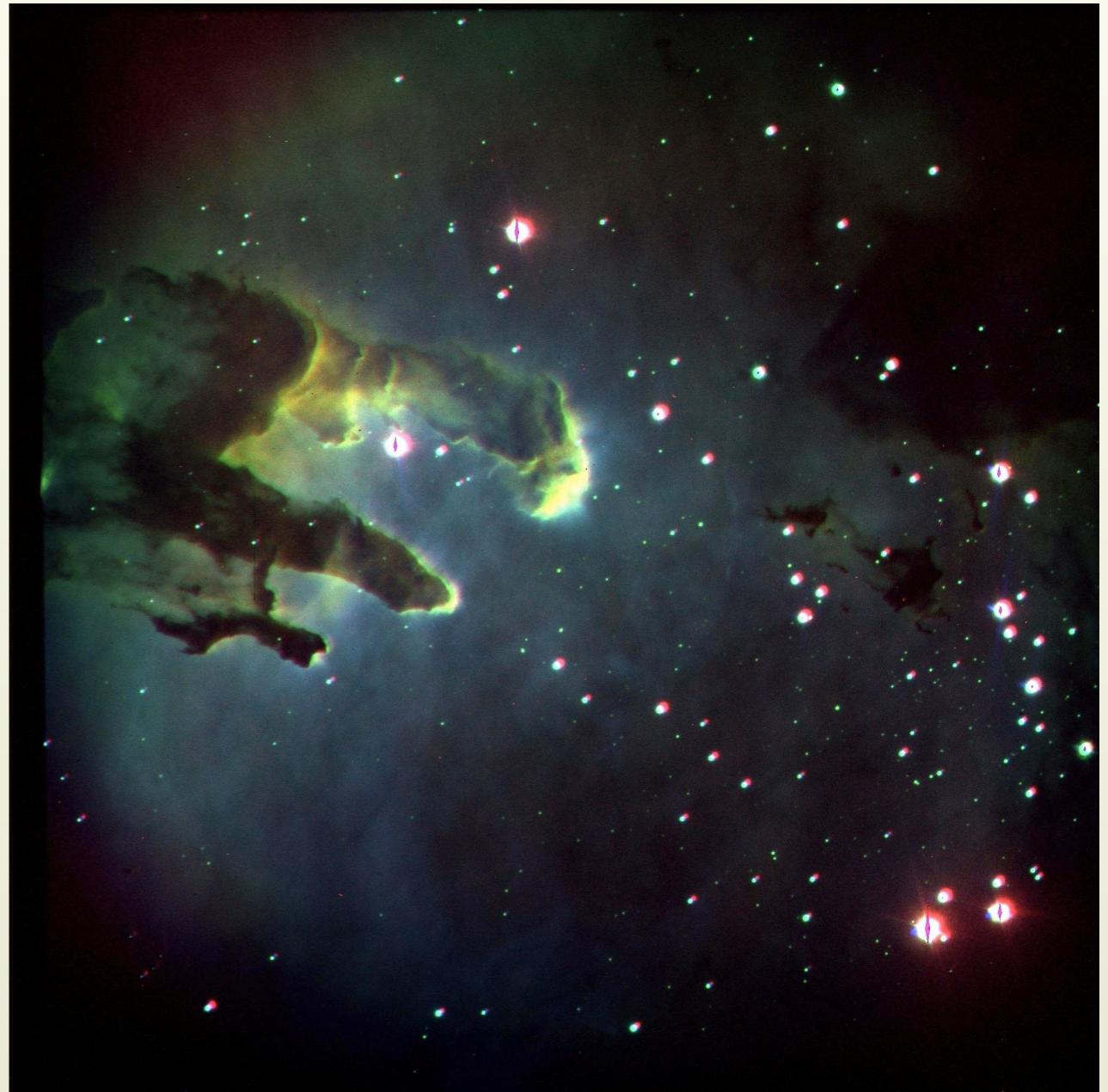
- Stjerner
- Gas (H, He, og “metaller”)

— En opskrift for galaksedannelse —

Ingredienser

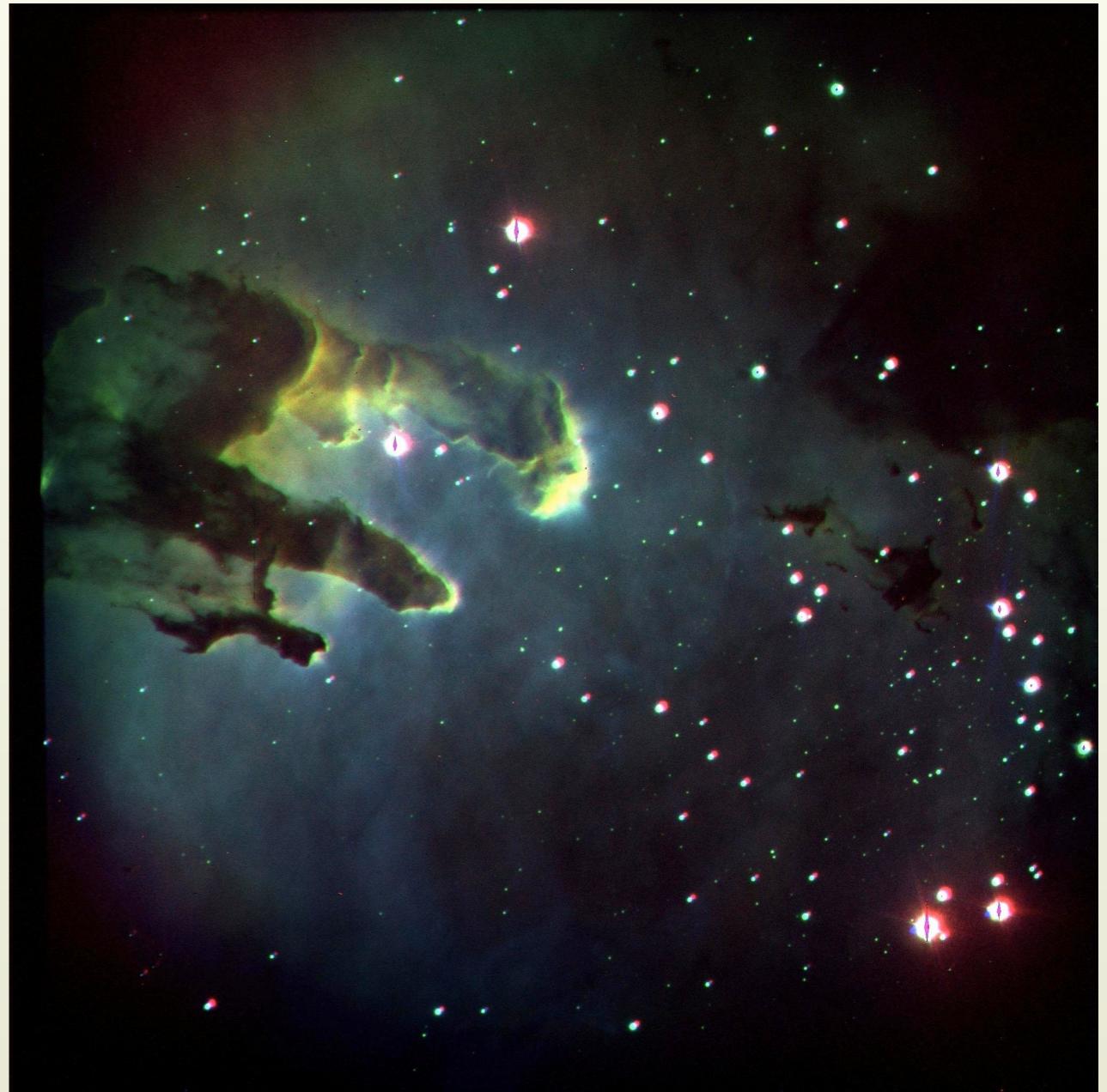
- Stjerner
- Gas (H, He, og “metaller”)
- Støv

— En opskrift for galaksedannelse —

Ingredienser

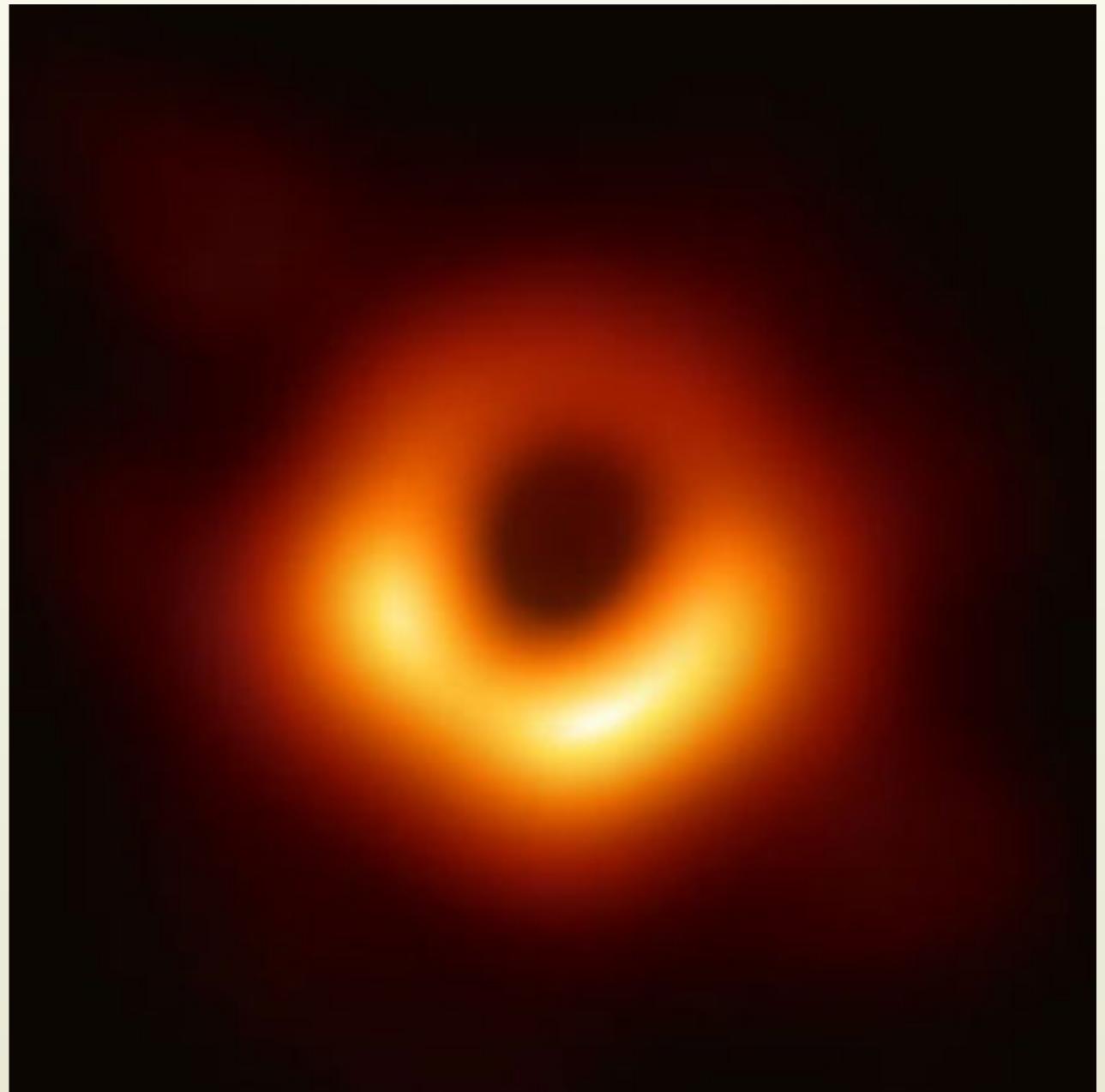
- Stjerner
- Gas (H, He, og “metaller”)
- Støv
- Planeter

— En opskrift for galaksedannelse —

Ingredienser

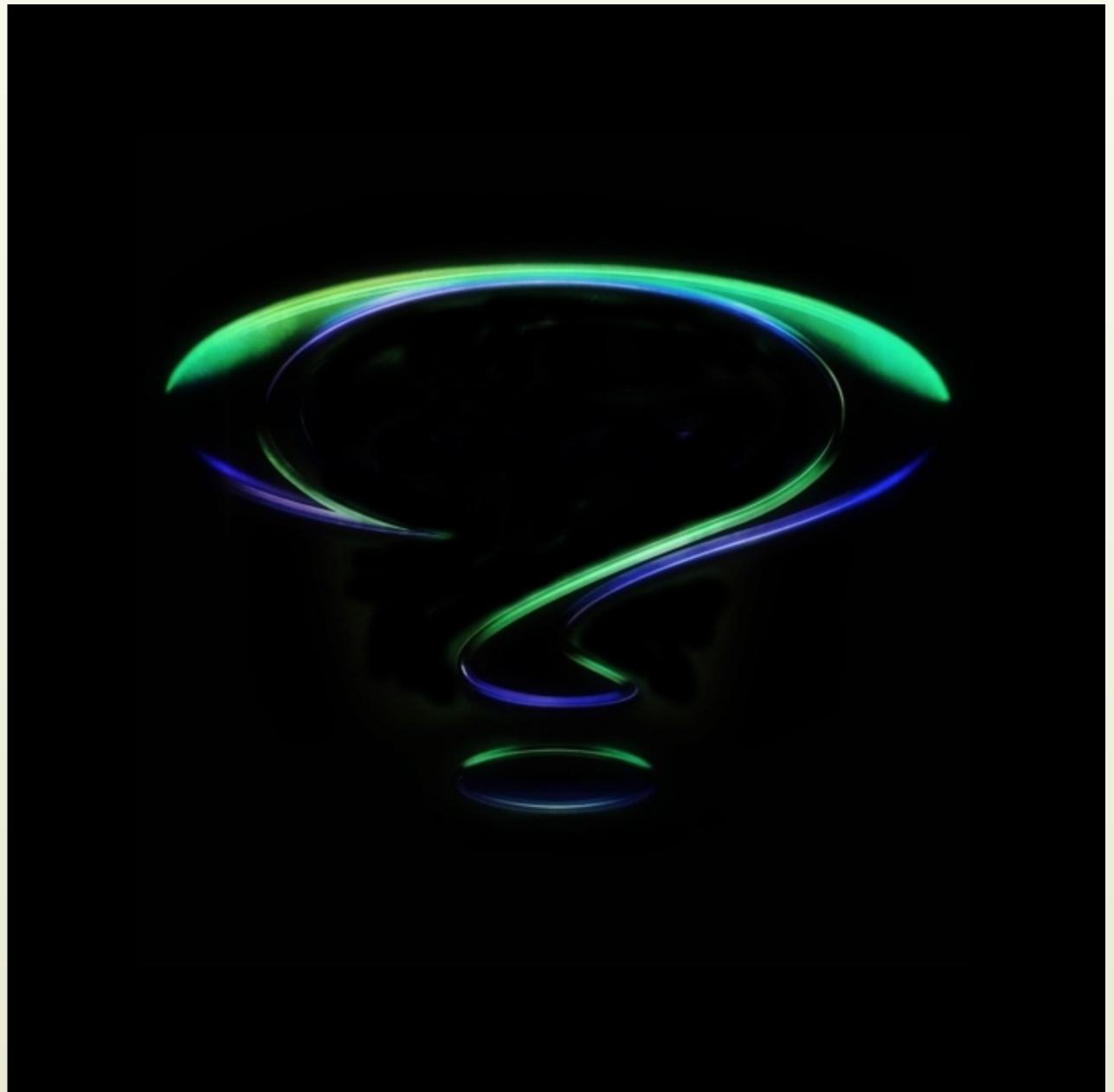
- Stjerner
- Gas (H, He, og “metaller”)
- Støv
- Planeter
- Supertungt sort hul

— En opskrift for galaksedannelse —

Ingredienser

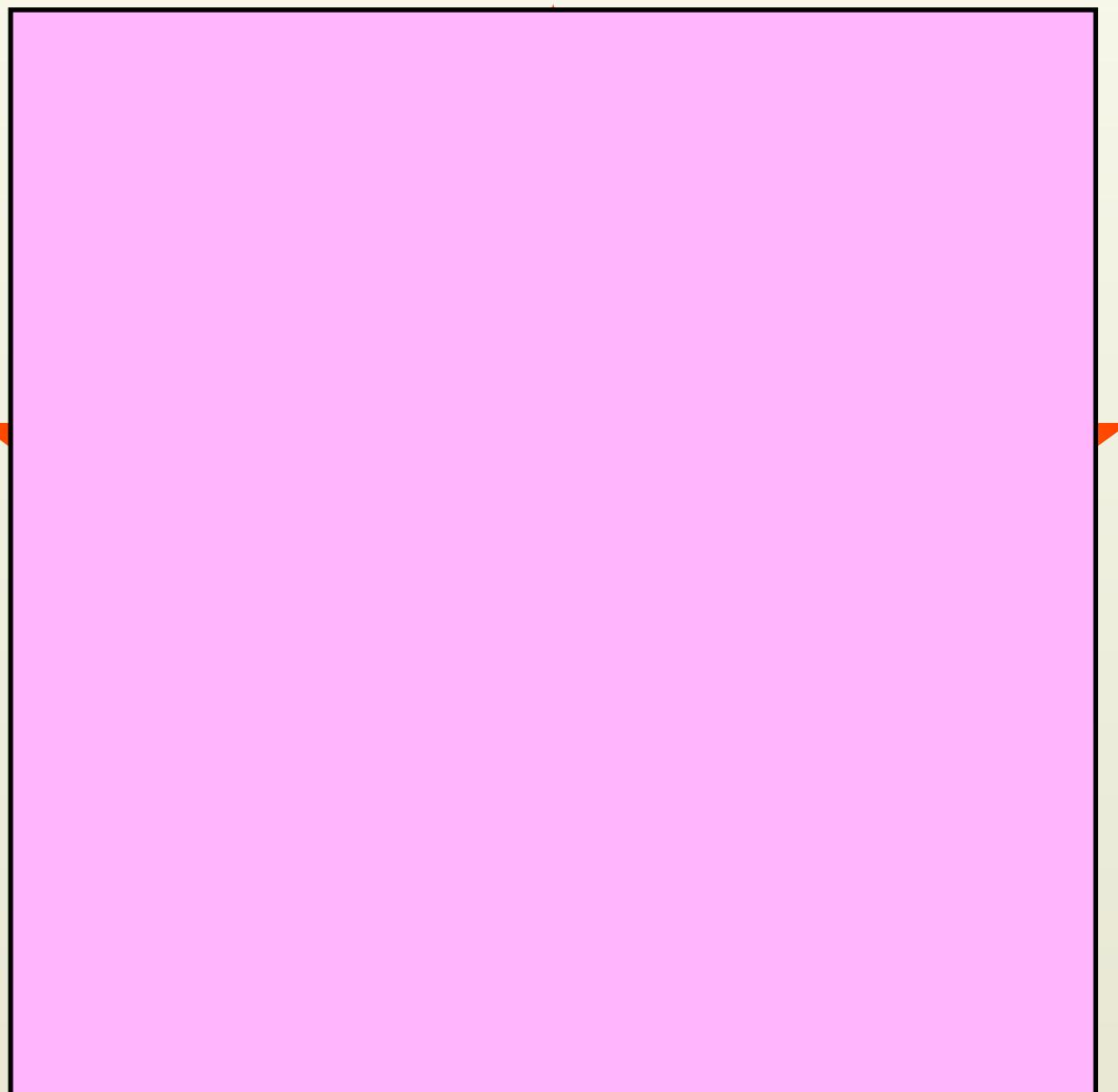
- Stjerner
- Gas (H, He, og “metaller”)
- Støv
- Planeter
- Supertungt sort hul
- Mørkt stof

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

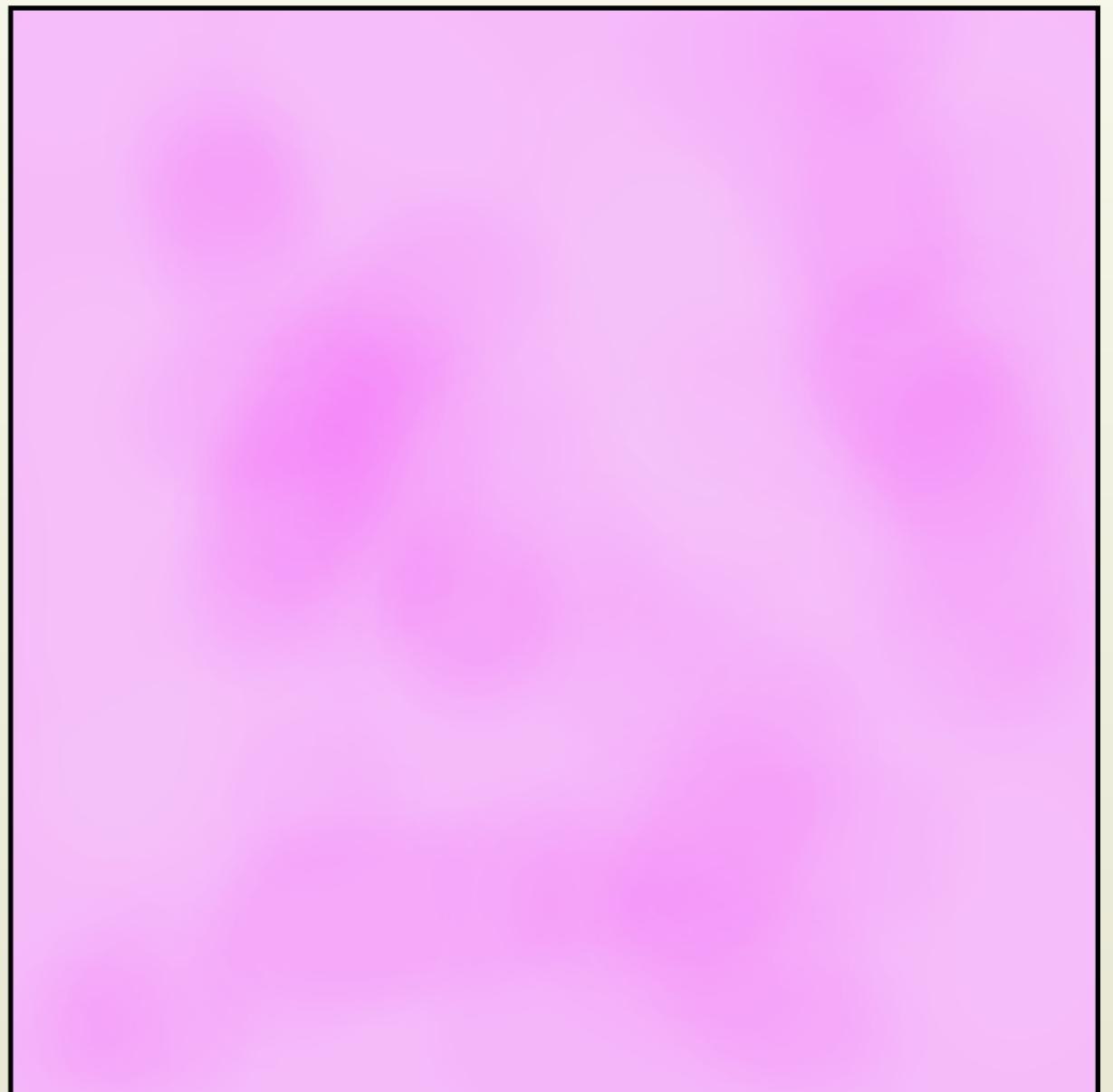
1. Man tager et univers

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

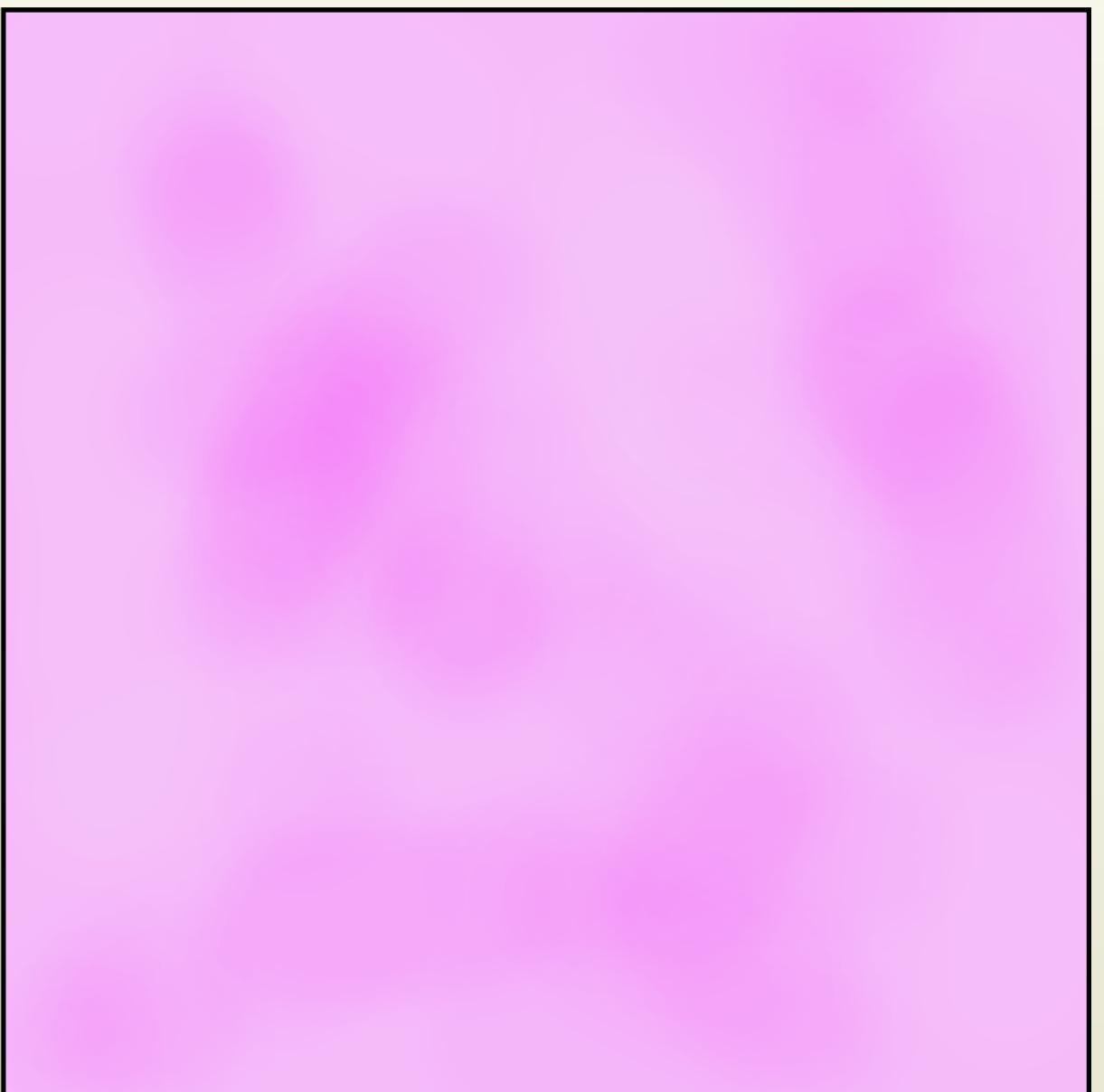
1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvantefluktuationer

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvantefluktuationer
3. Pust op ("inflation")

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

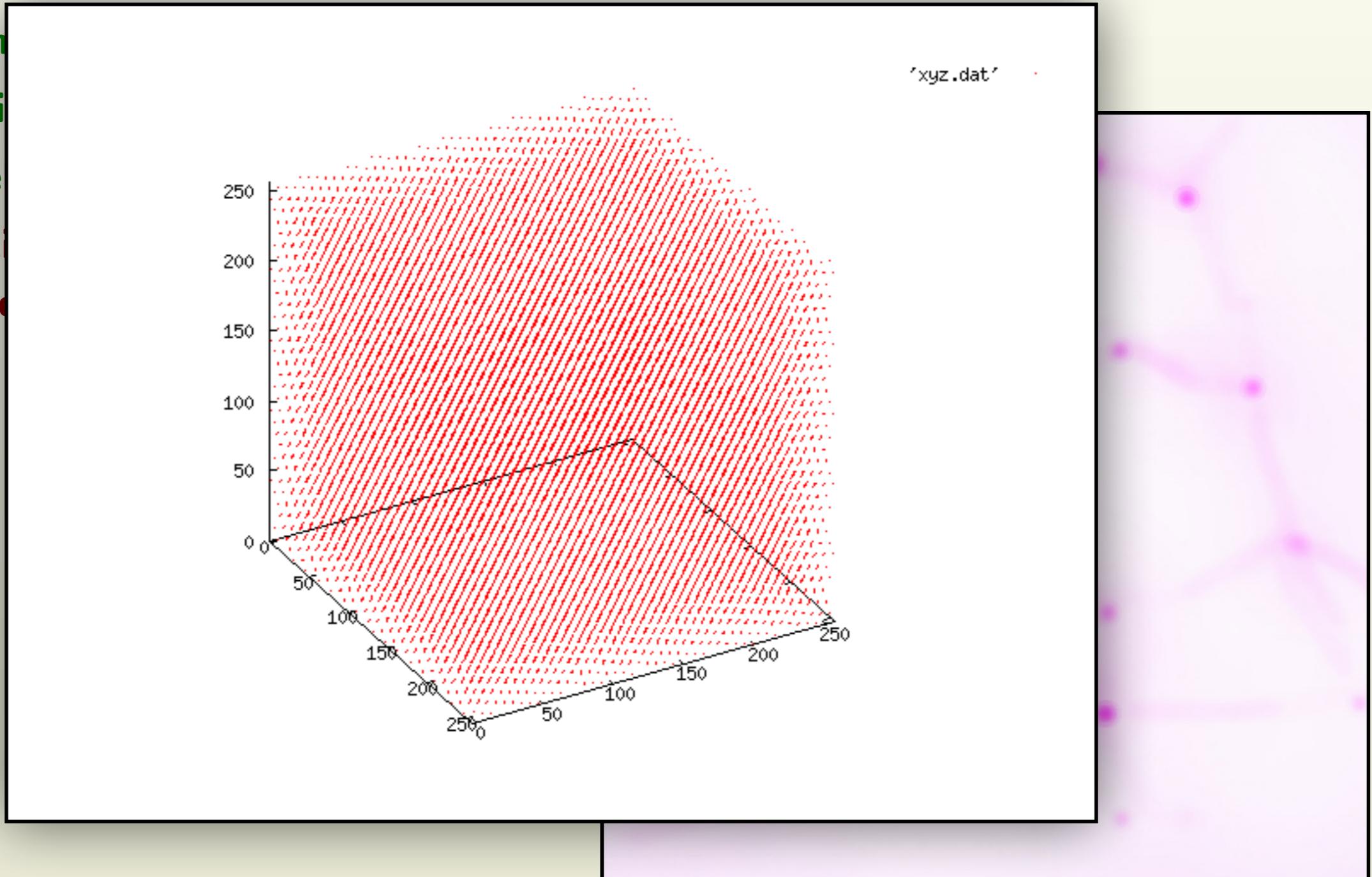
1. Man tager et univers

2. Tilsæt prim.

3. Pust op ("inflationsgas")

4. Lad tyngde

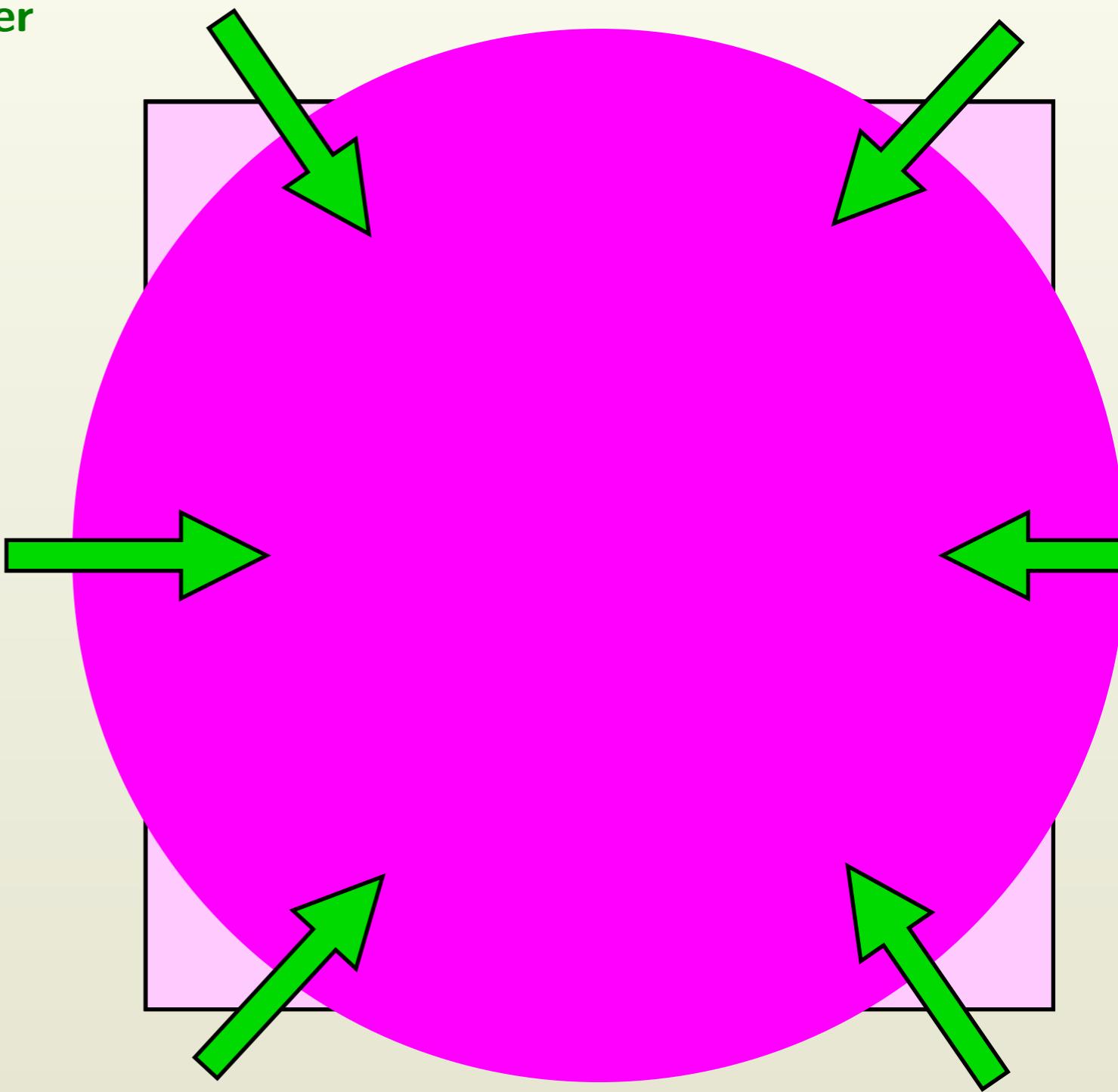
⇒ Gravitation
strukturer

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

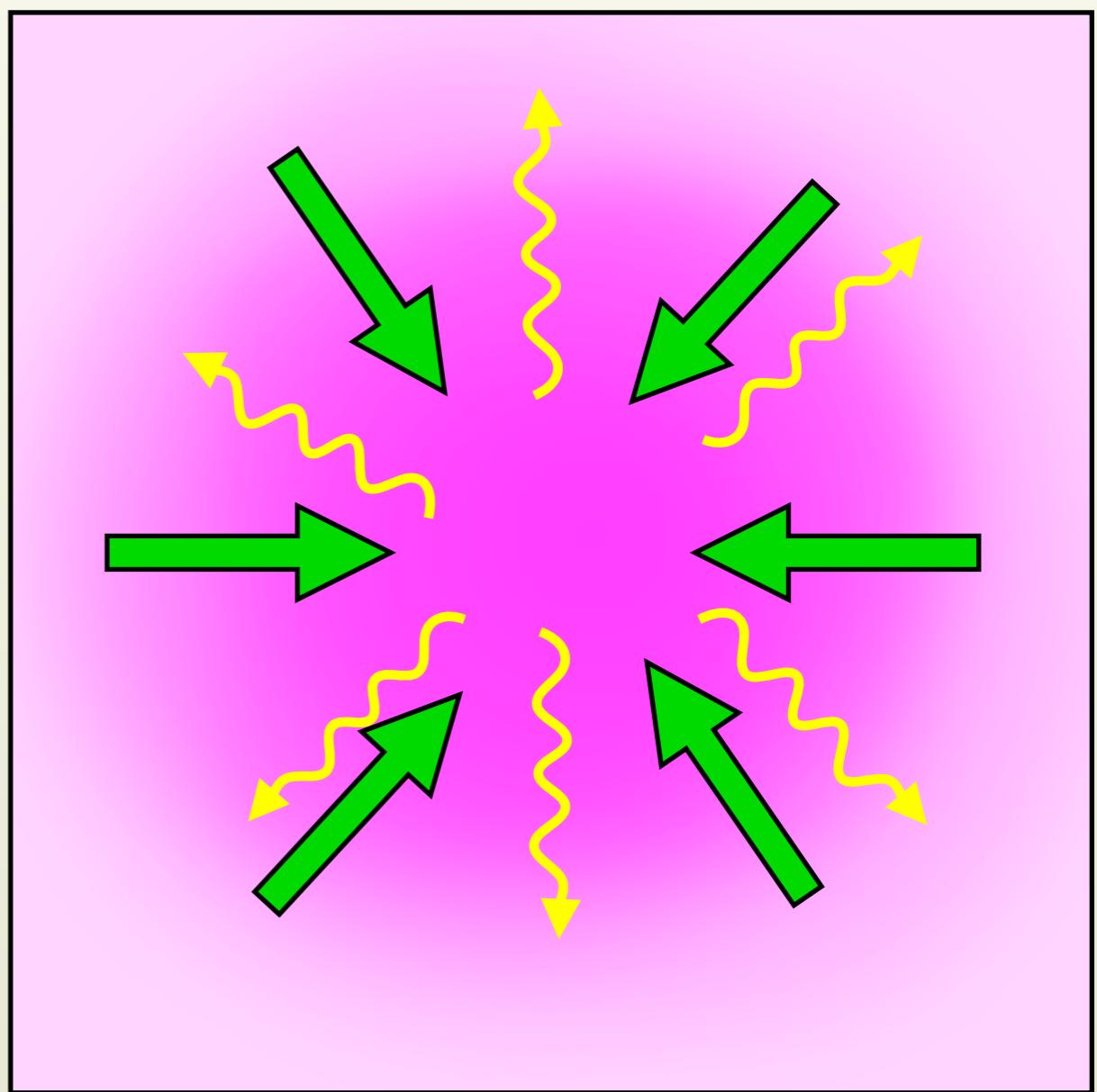
1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvantefluktuationer
3. Pust op ("inflation")
4. Lad tyngdekraften gøre sin ting
⇒ Gravitationelt kollaps fører til strukturdannelse

— En opskrift for galaksedannelse —

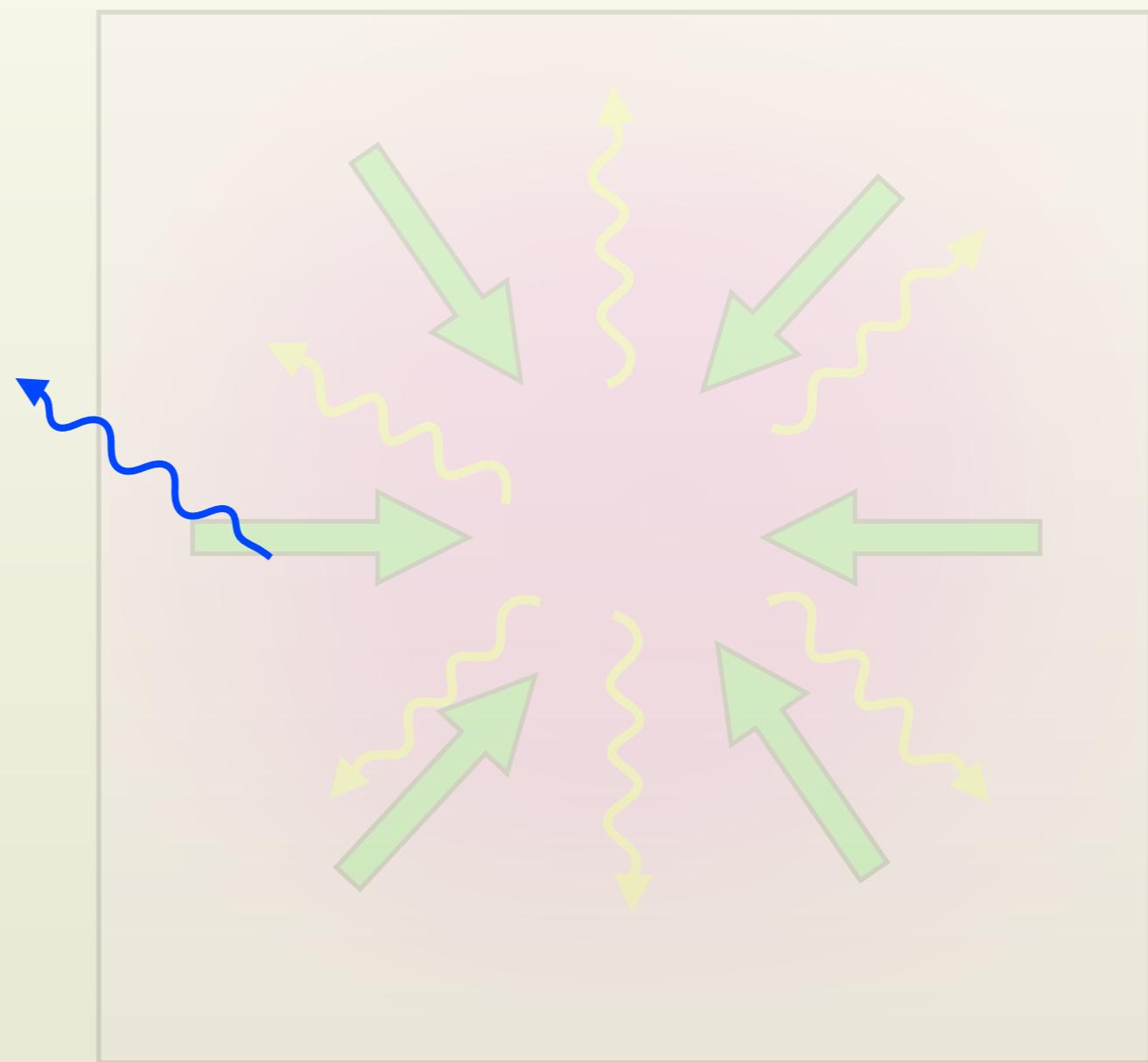
Fremgangsmåde

1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvantefluktuationer
3. Pust op ("inflation")
4. Lad tyngdekraften gøre sin ting
⇒ Gravitationelt kollaps fører til strukturdannelse
5. Lad gassen køle af

Fremgangsmåde

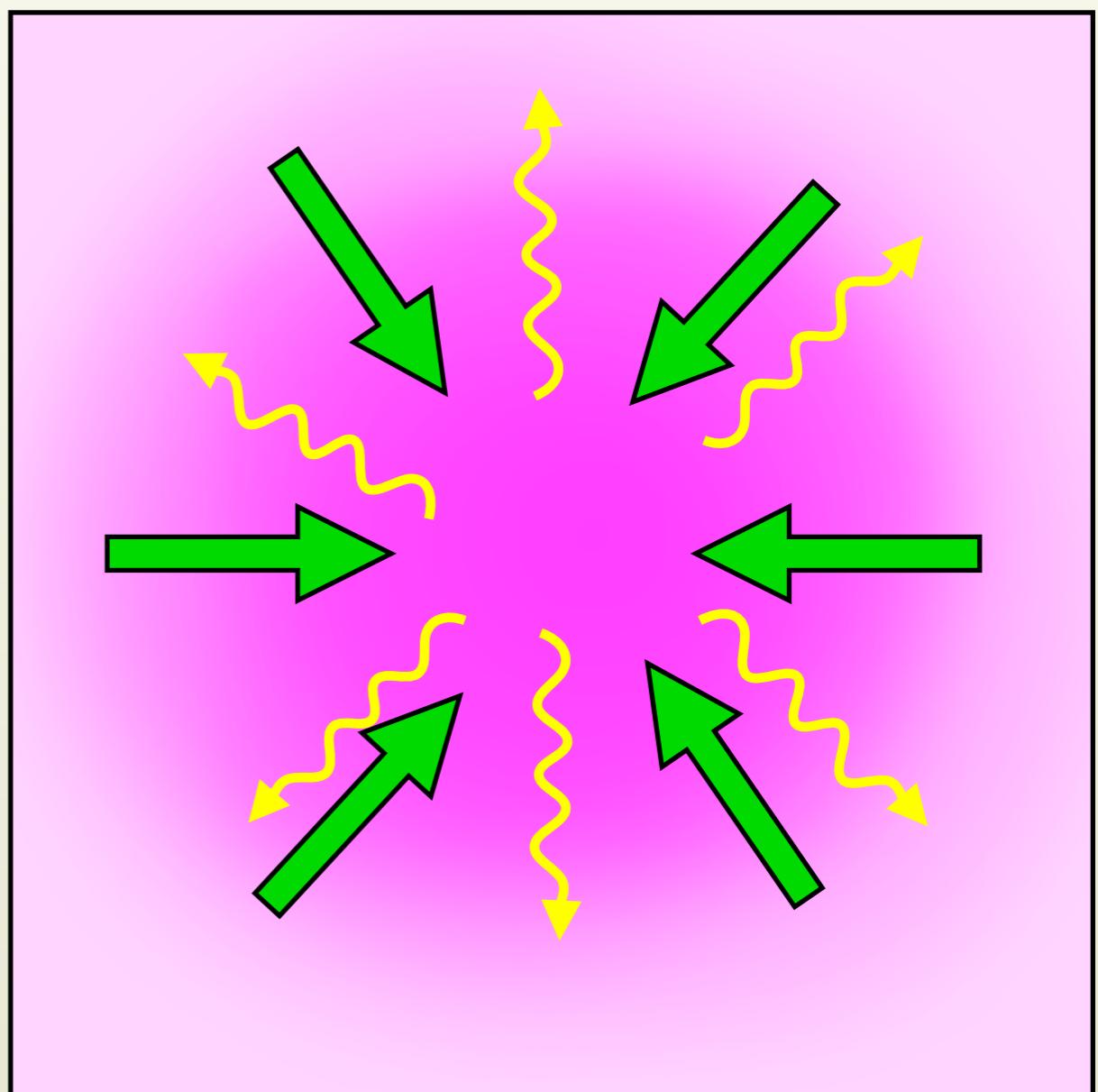
1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvantefluktuationer
3. Pust op ("inflation")
4. Lad tyngdekraften gøre sin ting
⇒ Gravitationelt kollaps fører til strukturdannelse
5. Lad gassen køle af

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

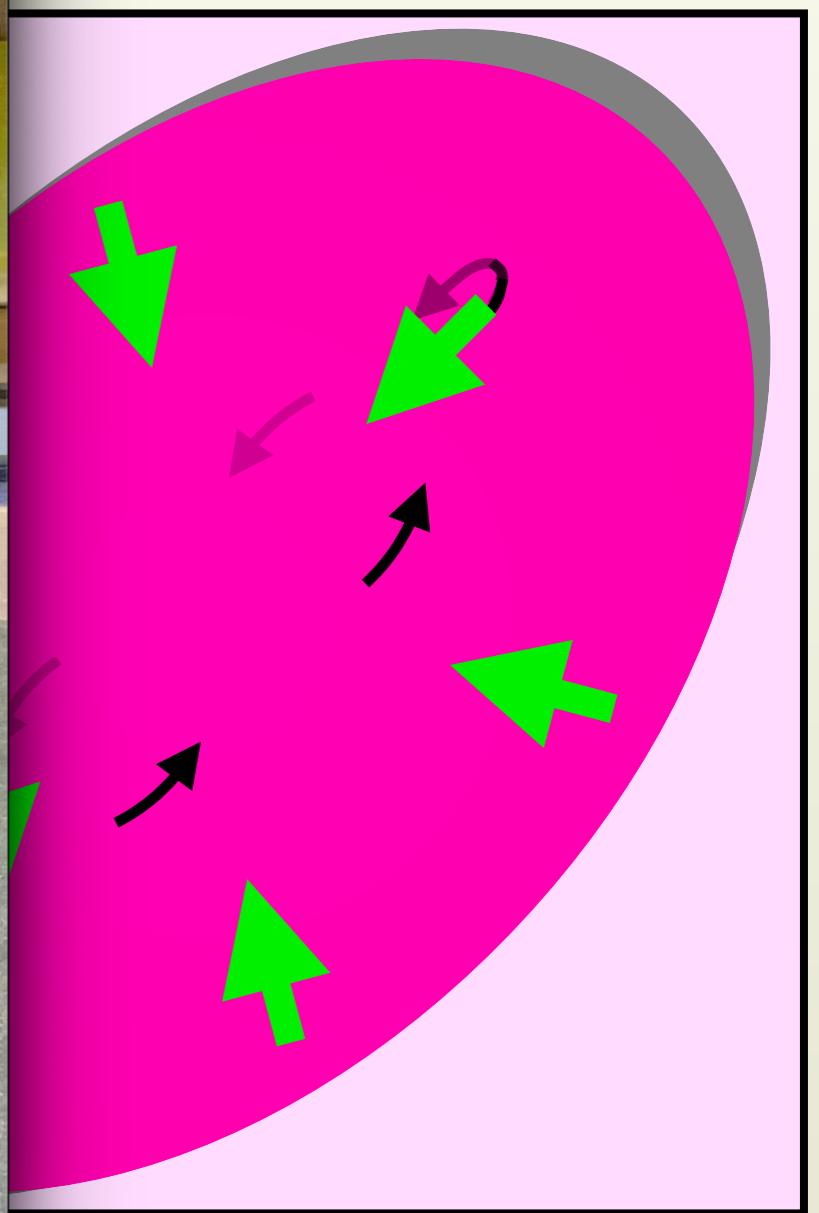
1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvantefluktuationer
3. Pust op ("inflation")
4. Lad tyngdekraften gøre sin ting
⇒ Gravitationelt kollaps fører til strukturdannelse
5. Lad gassen køle af
⇒ Stjerner dannes

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

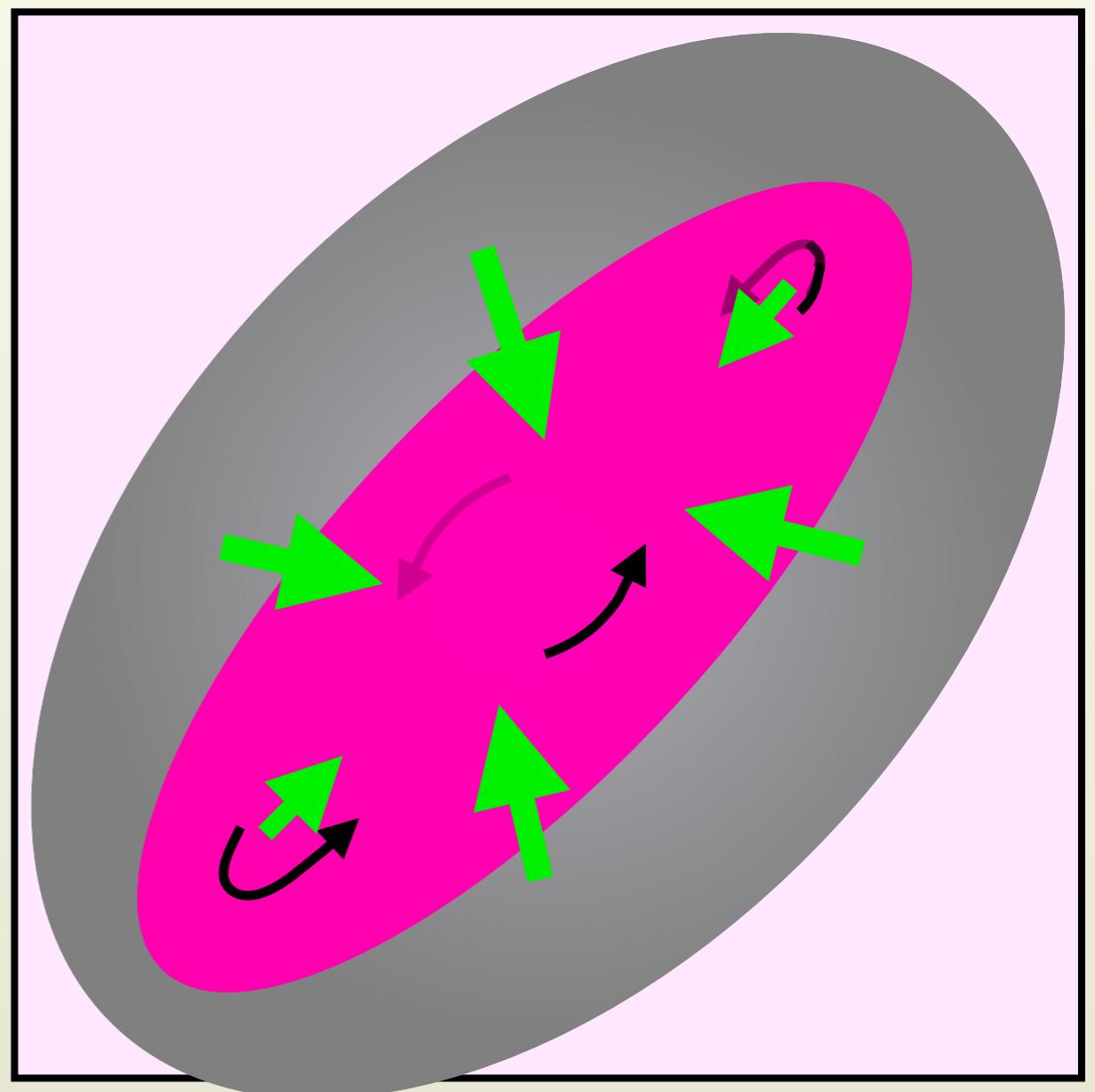
1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvante
3. Pust op ("inflation")
4. Lad tyngdekraften gøre
⇒ Gravitationelt kollaps
strukturdannelse
5. Lad gassen køle af
⇒ Stjerner dannes
6. Bevar impulsmomentet
⇒ Rotation skaber en s

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

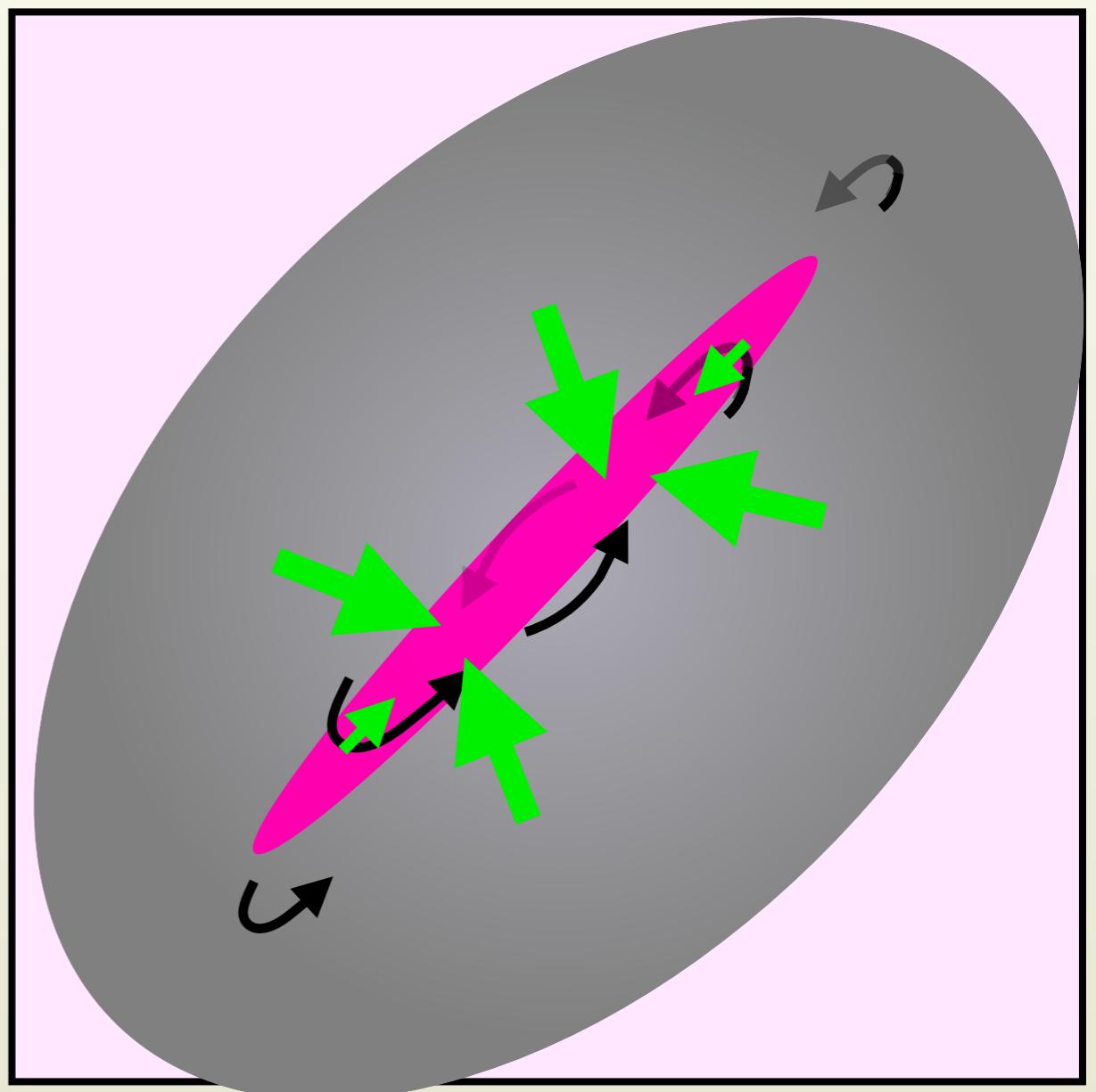
1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvantefluktuationer
3. Pust op ("inflation")
4. Lad tyngdekraften gøre sin ting
⇒ Gravitationelt kollaps fører til strukturdannelse
5. Lad gassen køle af
⇒ Stjerner dannes
6. Bevar impulsmomentet
⇒ Rotation skaber en skive

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

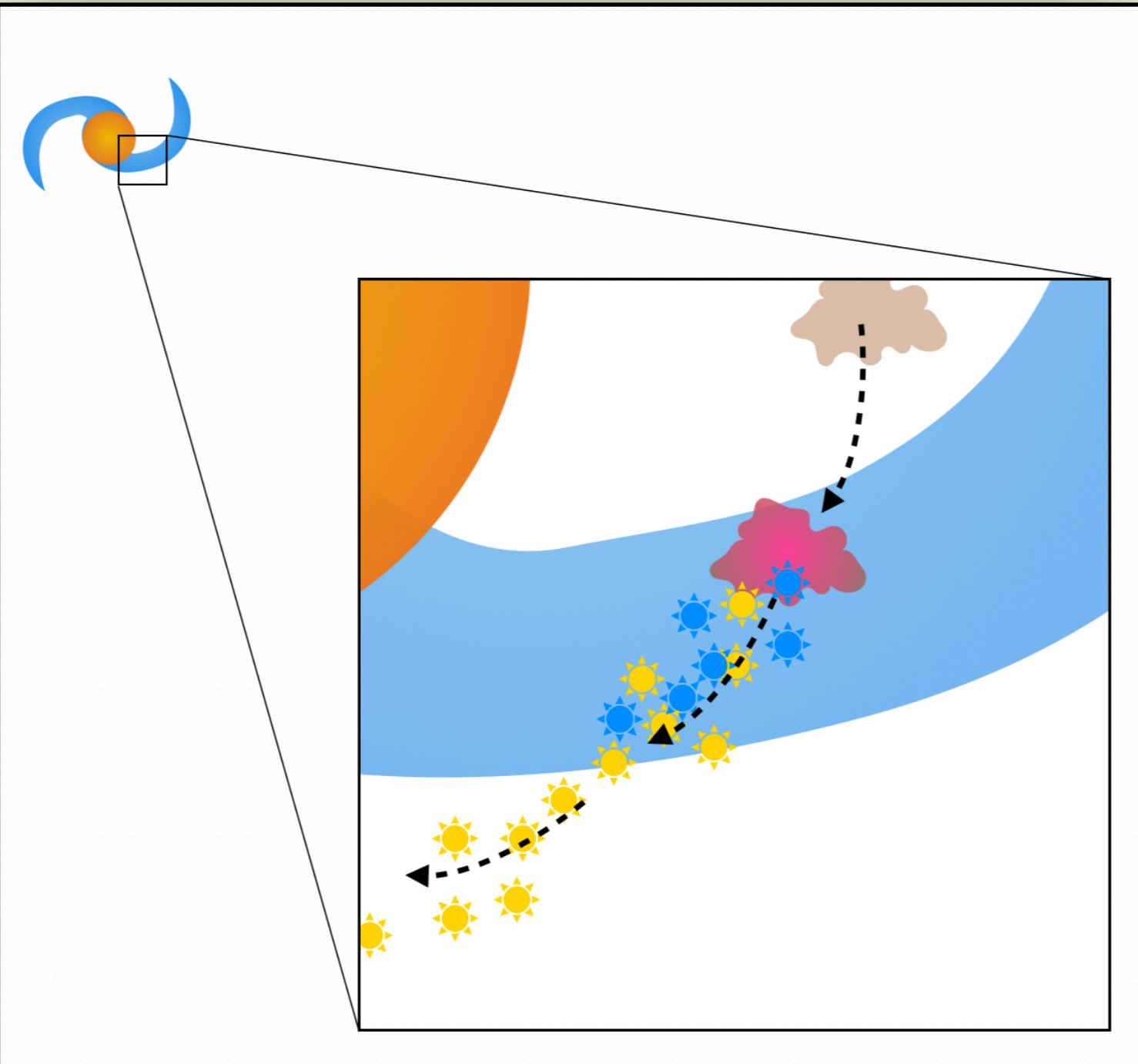
1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvantefluktuationer
3. Pust op ("inflation")
4. Lad tyngdekraften gøre sin ting
⇒ Gravitationelt kollaps fører til strukturdannelse
5. Lad gassen køle af
⇒ Stjerner dannes
6. Bevar impulsmomentet
⇒ Rotation skaber en skive

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

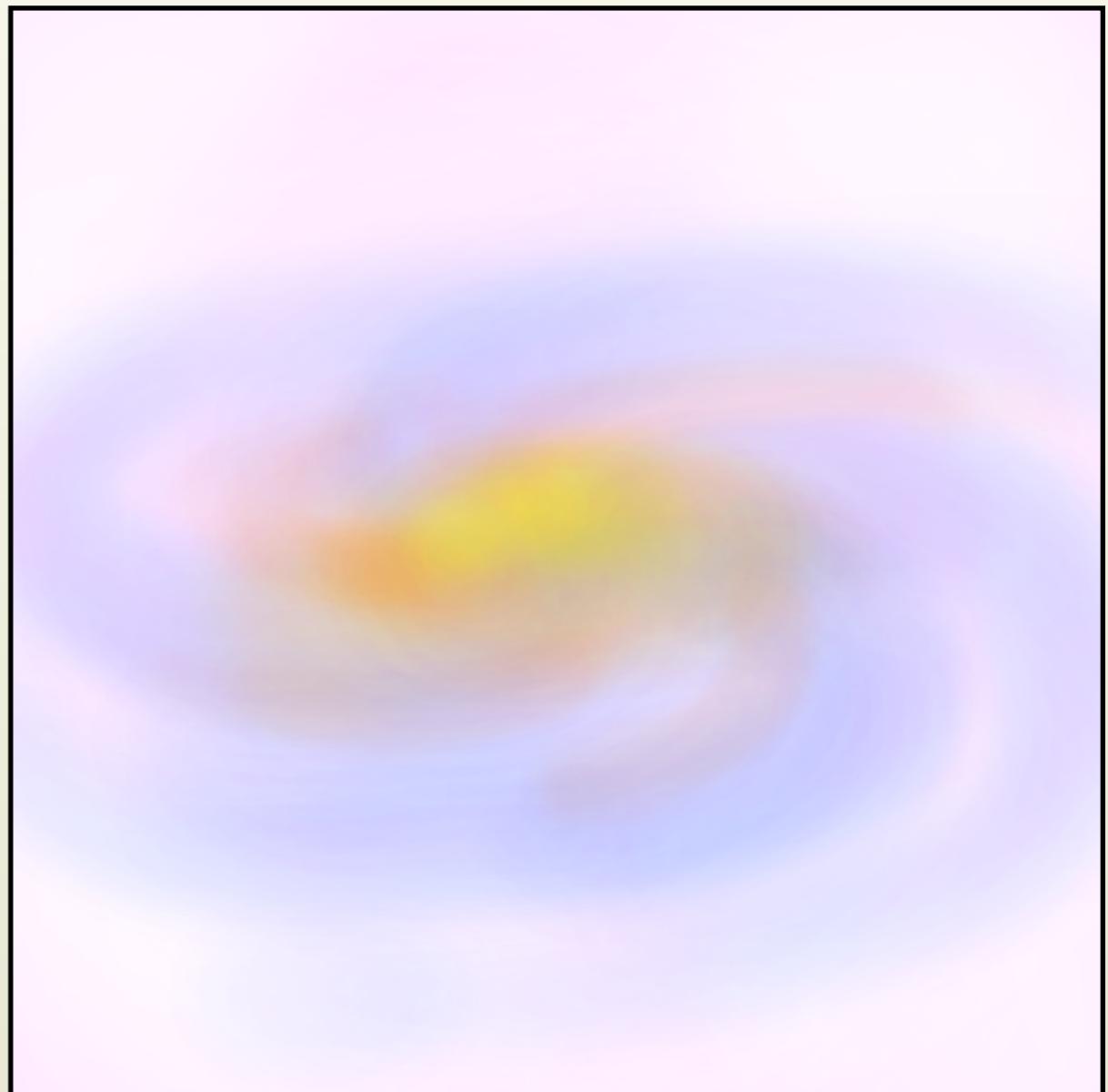
1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale partikler
3. Pust op ("inflation")
⇒ Gravitationen kan ikke stoppe strukturdannelsen
4. Lad tyngdekraften virke
⇒ Stjerner dannes
5. Lad gassen køle
⇒ Stjerner danner planeter
6. Bevar impulsmediet
⇒ Rotation skaber udskud
7. Lad stjerner eksplodere
⇒ trykbølger = galakser

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvantefluktuationer
3. Pust op ("inflation")
4. Lad tyngdekraften gøre sin ting
⇒ Gravitationelt kollaps fører til strukturdannelse
5. Lad gassen køle af
⇒ Stjerner dannes
6. Bevar impulsmomentet
⇒ Rotation skaber en skive
7. Lad stjerner eksplodere
⇒ trykbølger ⇒ spiralarme
Unge stjerner → blå spiralarme;
gamle stjerner → rødgul bul

— En opskrift for galaksedannelse —

Fremgangsmåde

1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale kvantefluktuationer
3. Pust op ("inflation")
4. Lad tyngdekraften gøre sin ting
⇒ Gravitationelt kollaps fører til strukturdannelse
5. Lad gassen køle af
⇒ Stjerner dannes
6. Bevar impulsmomentet
⇒ Rotation skaber en skive
7. Lad stjerner eksplodere
⇒ trykbølger ⇒ spiralarme
Unge stjerner → blå spiralarme;
gamle stjerner → rødgul bulle
8. Stjerner laver støv → planeter → liv

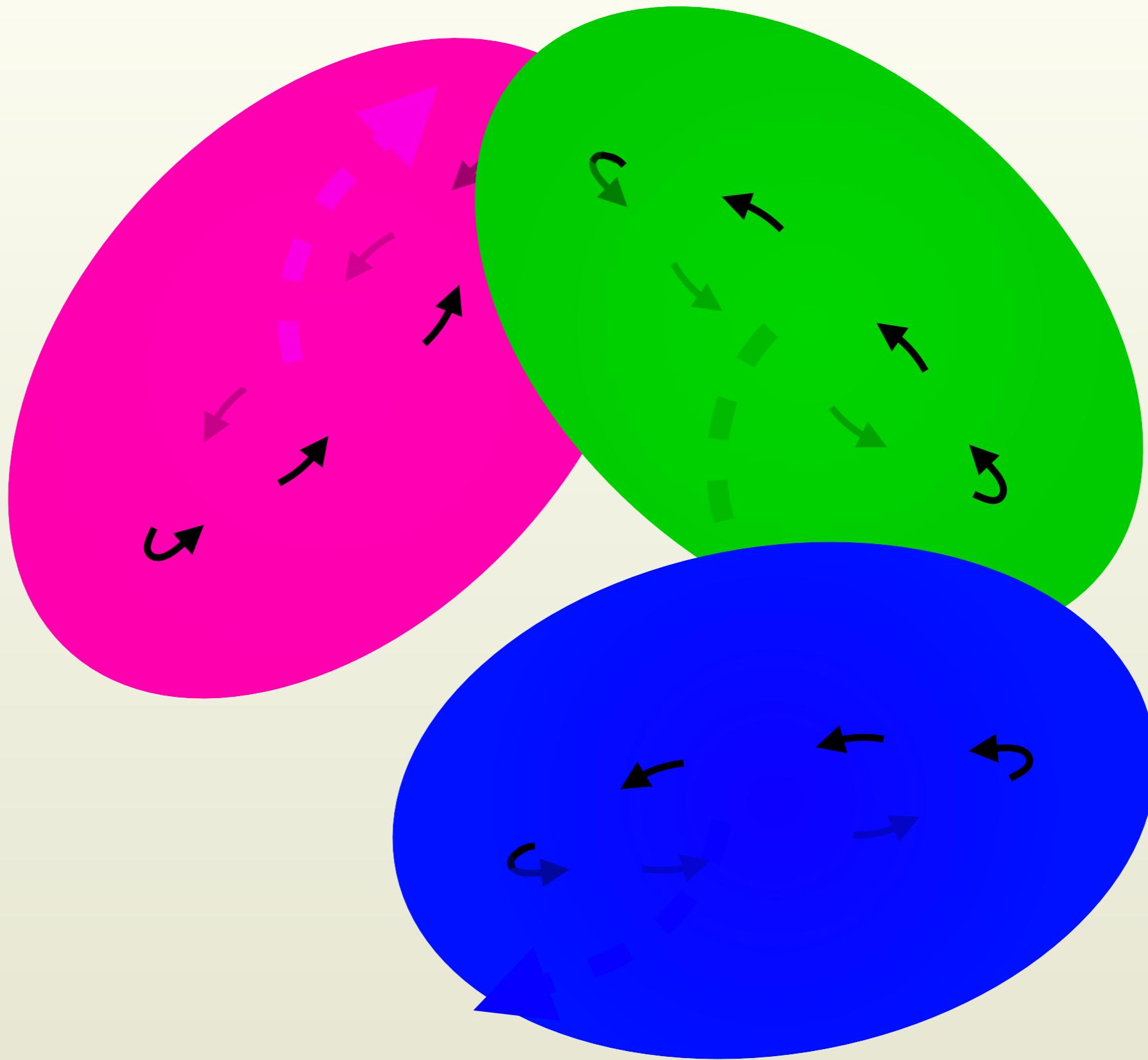
— En opskrift

Fre

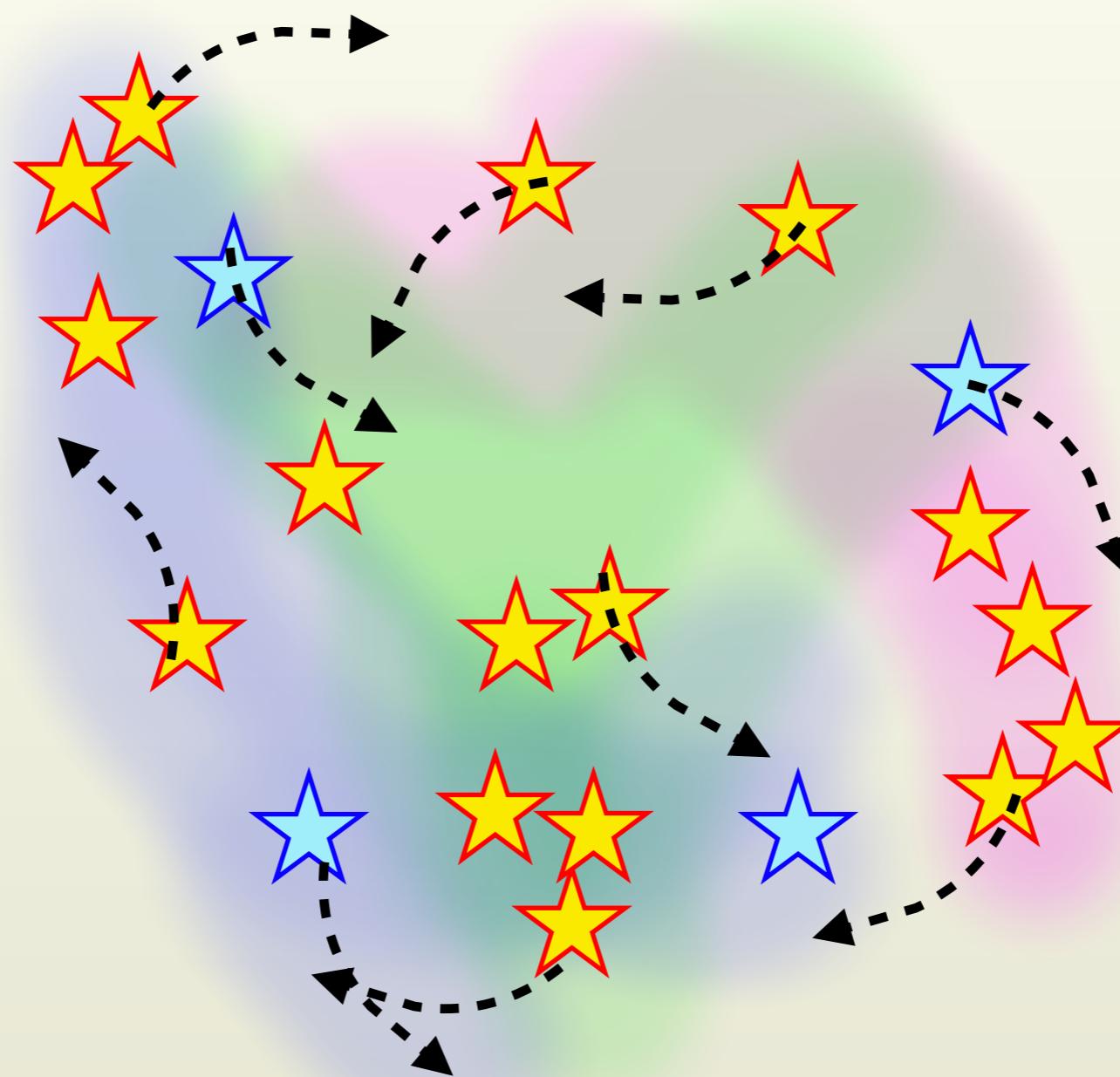
1. Man tager et univers
2. Tilsæt primordiale partikler
3. Pust op ("inflation")
  - ⇒ Gravitation
  - ⇒ strukturdata
4. Lad tyngdekraften virke
  - ⇒ Stjerner
5. Lad gassen samles
  - ⇒ Stjerner
6. Bevar impulsen
  - ⇒ Rotation
7. Lad stjerner udvikle
  - ⇒ trykbølger
  - Unge stjerner
  - gamle stjerner
8. Stjerner laver stjerner

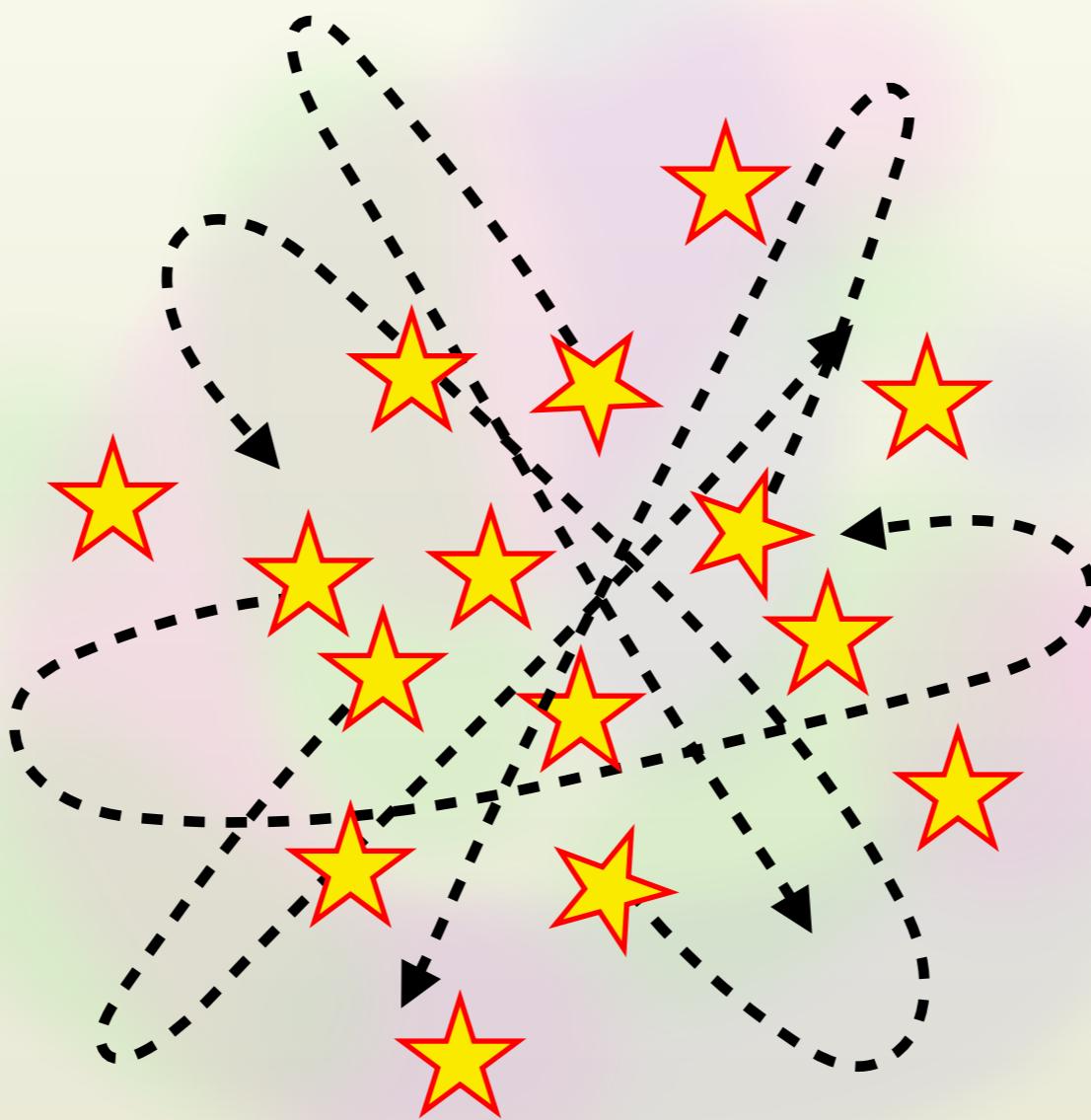
Galaksesammenstød

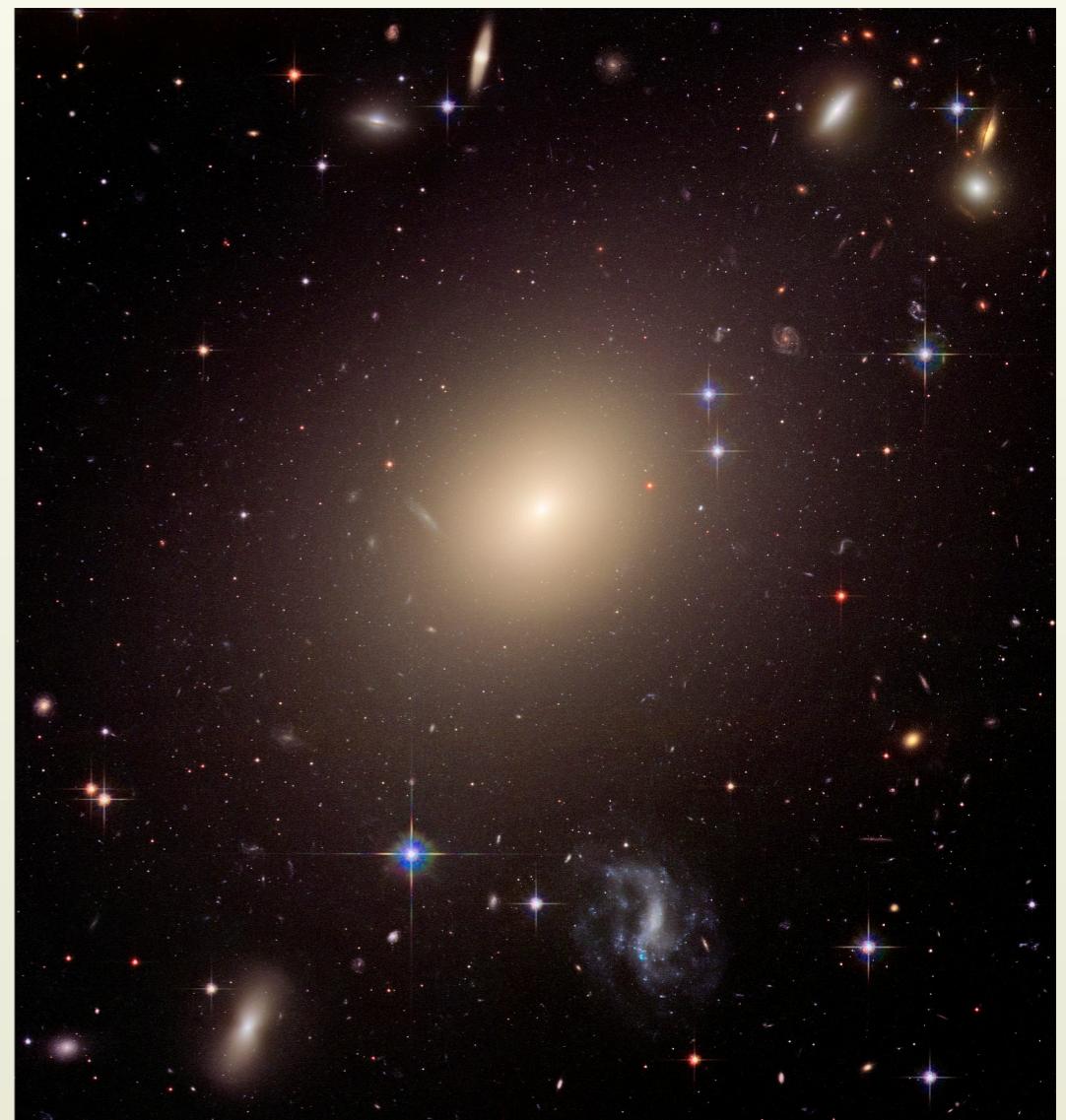
Galaksesammenstød

Galaksesammenstød

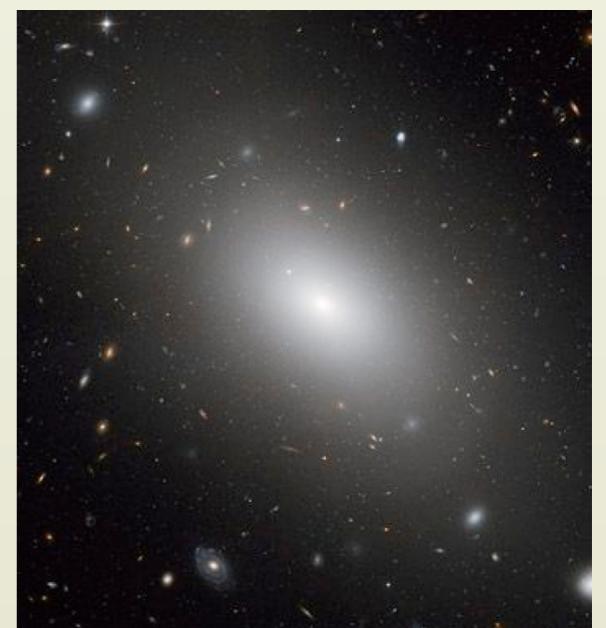
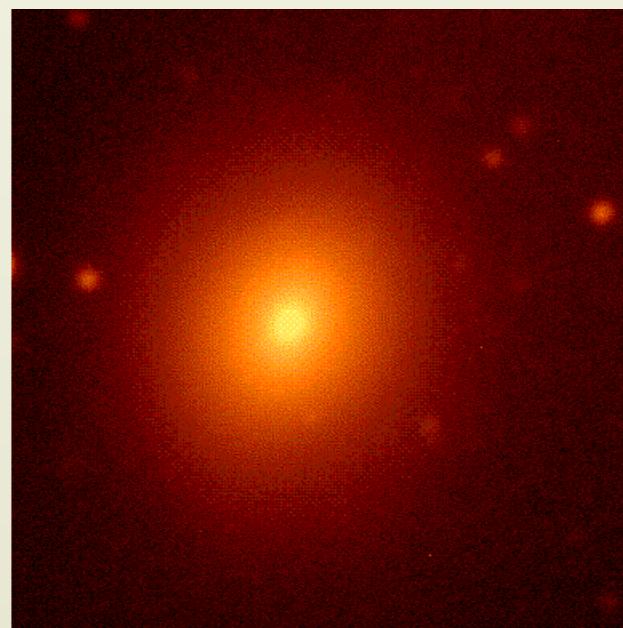

Galaksesammenstød

Hvilke slags galakser findes der?

- Elliptiske galakser

Hvilke slags galakser findes der?

- Elliptiske galakser
- Spiralgalakser

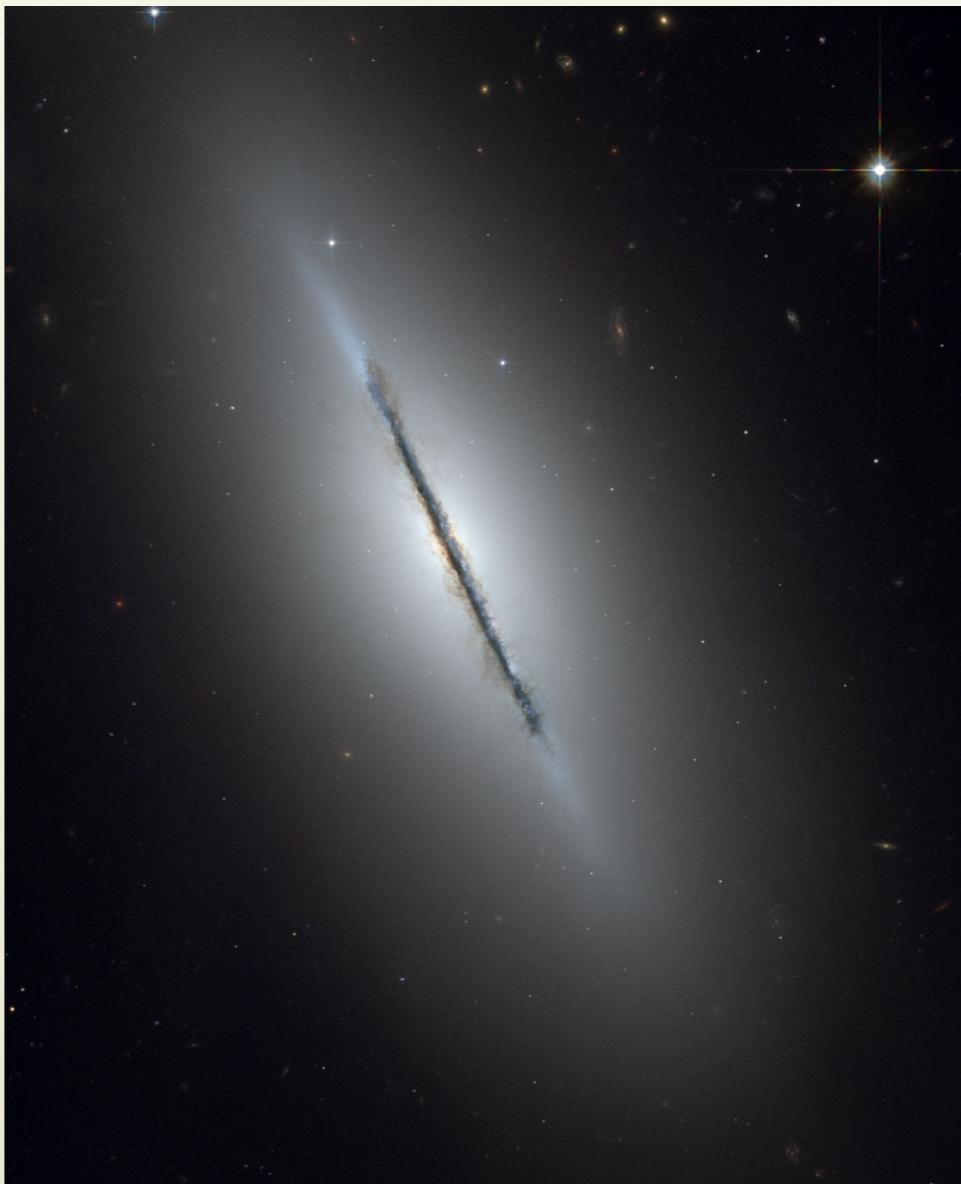
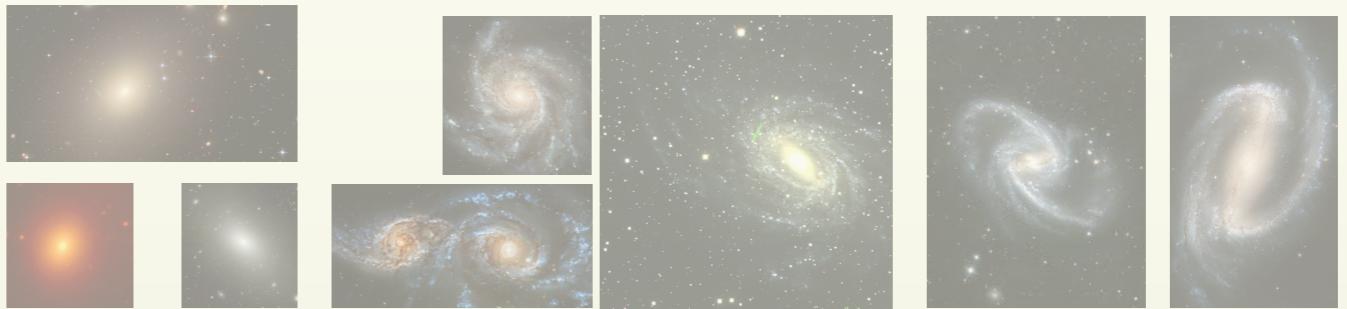
Hvilke slags galakser findes der?

- Elliptiske galakser
- Spiralgalakser
  - bjælkegalakser

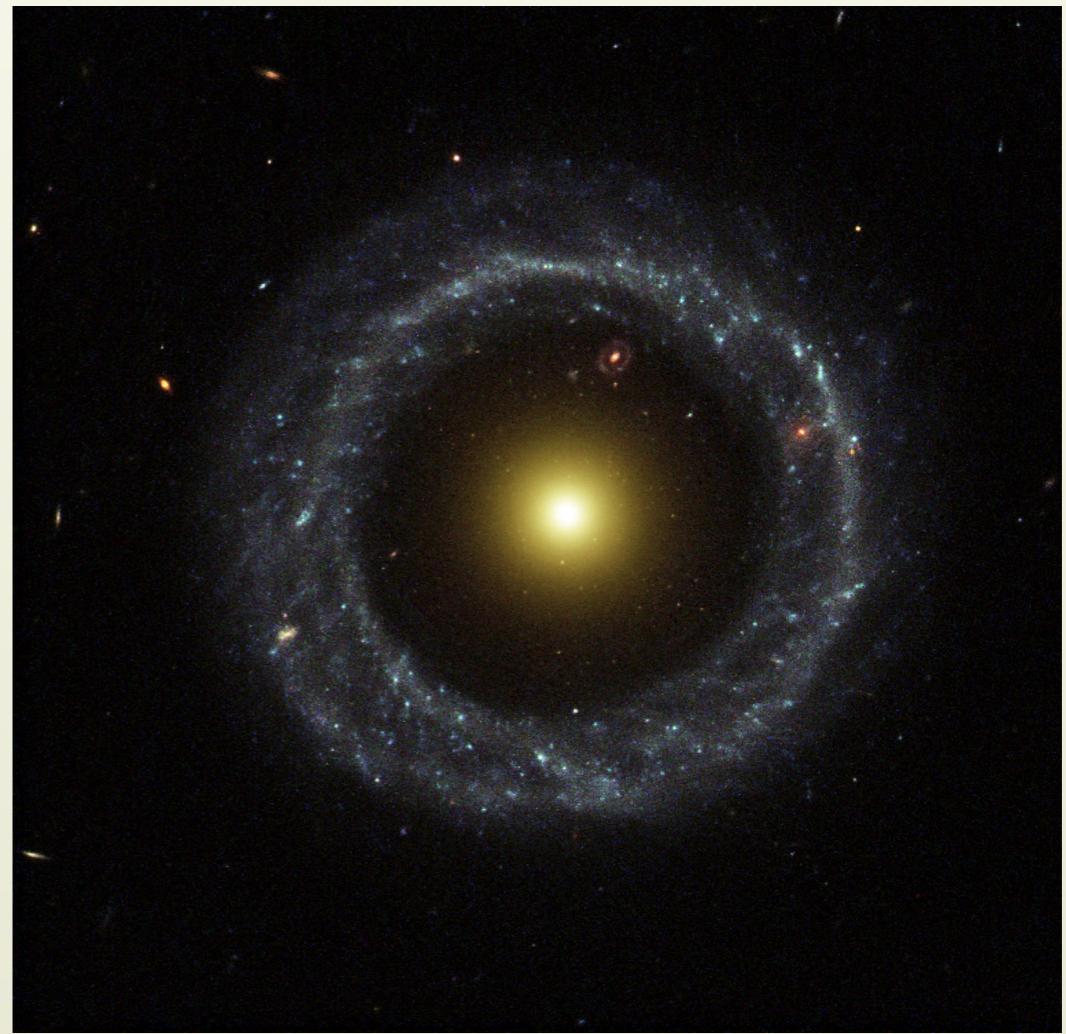
Hvilke slags galakser findes der?

- Elliptiske galakser
- Spiralgalakser
  - bjælkegalakser
- Linsegalakser

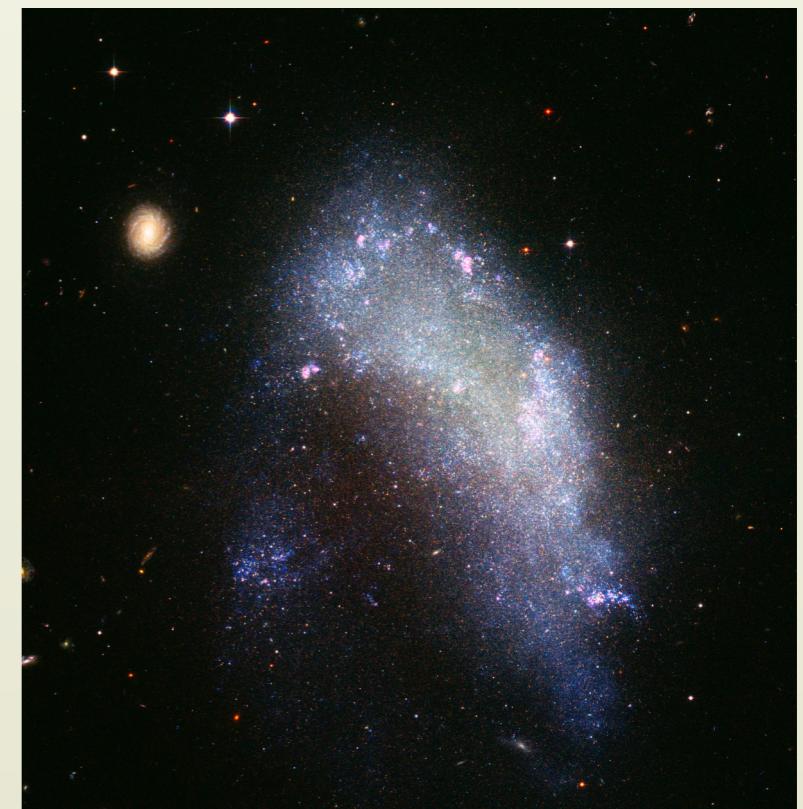
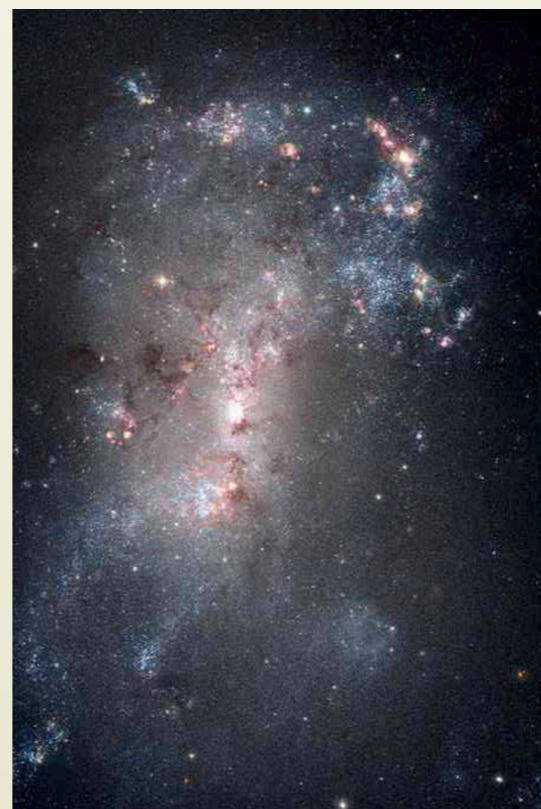
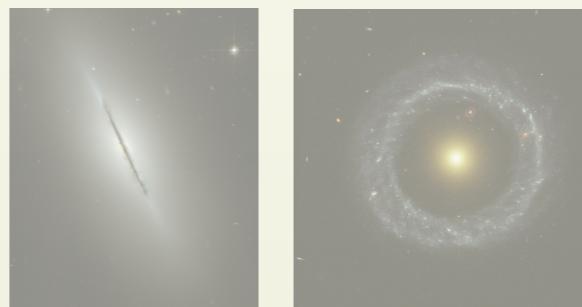
Hvilke slags galakser findes der?

- Elliptiske galakser
- Spiralgalakser
  - bjælkegalakser
- Linsegalakser
- Ringgalakser

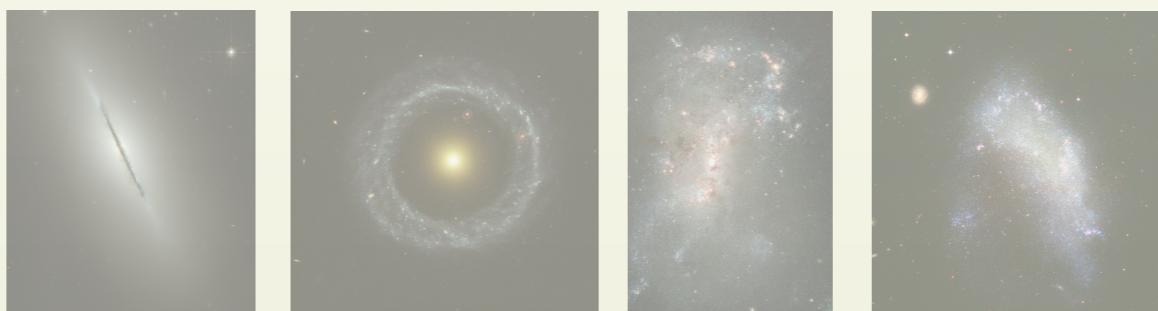
Hvilke slags galakser findes der?

- Elliptiske galakser
- Spiralgalakser
  - bjælkegalakser
- Linsegalakser
- Ringgalakser
- Irregulære galakser

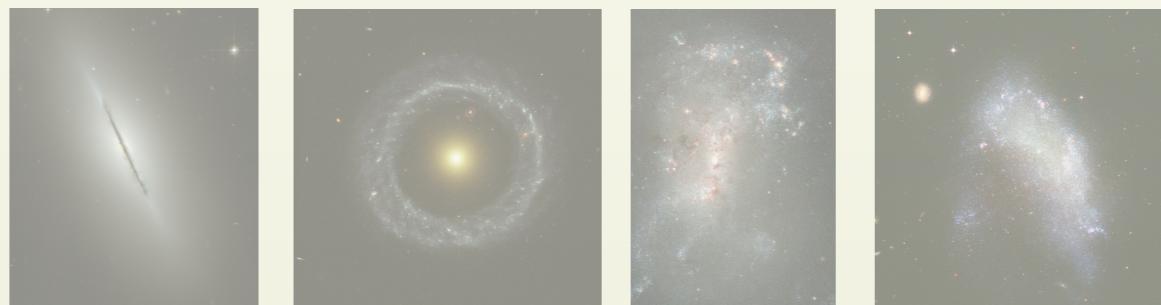
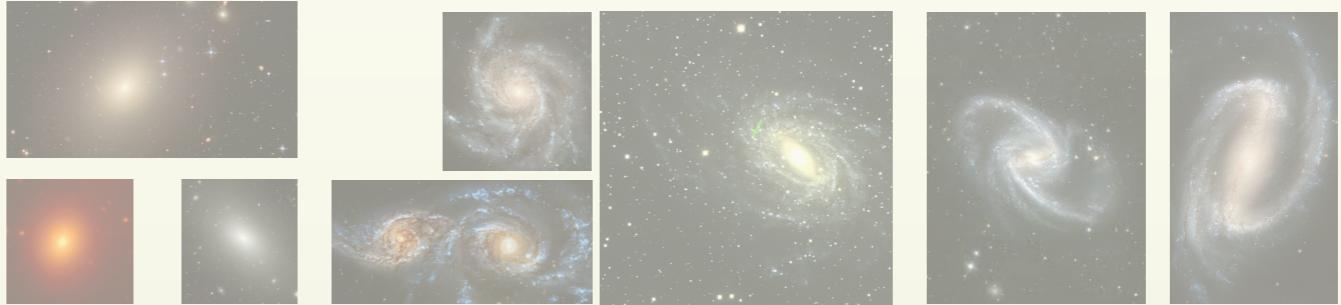
Hvilke slags galakser findes der?

- Elliptiske galakser
- Spiralgalakser
  - bjælkegalakser
- Linsegalakser
- Ringgalakser
- Irregulære galakser
- Dværggalakser
  - dværgellipser

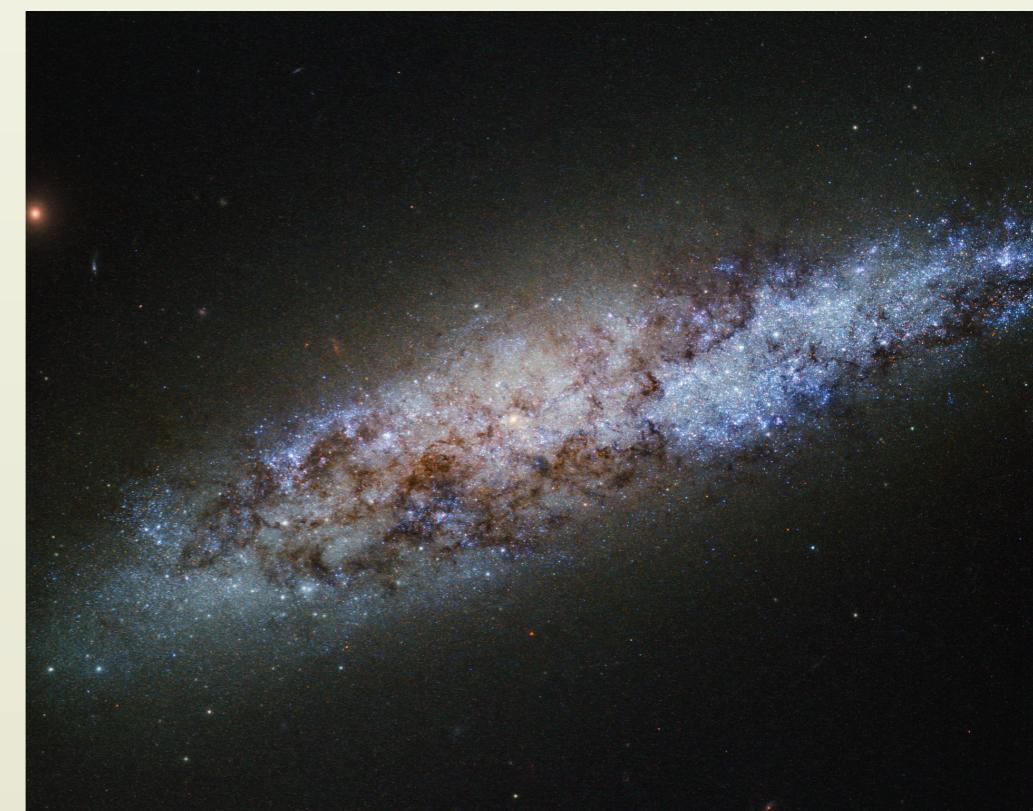
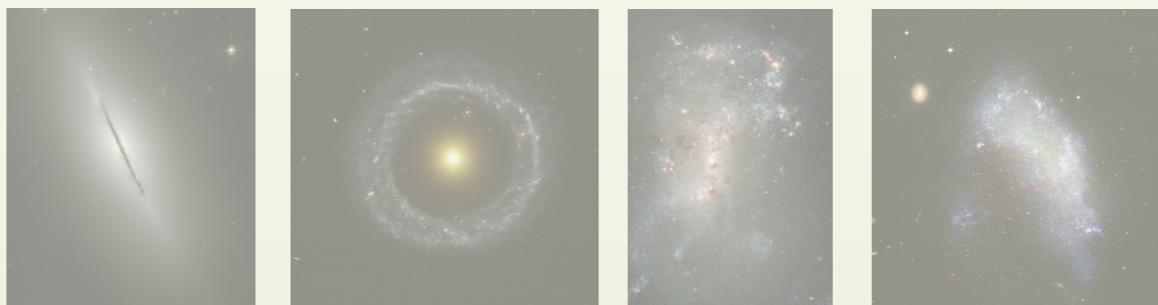
Hvilke slags galakser findes der?

- Elliptiske galakser
- Spiralgalakser
  - bjælkegalakser
- Linsegalakser
- Ringgalakser
- Irregulære galakser
- Dværggalakser
  - dværgellipser
  - dværg-sfæroidale

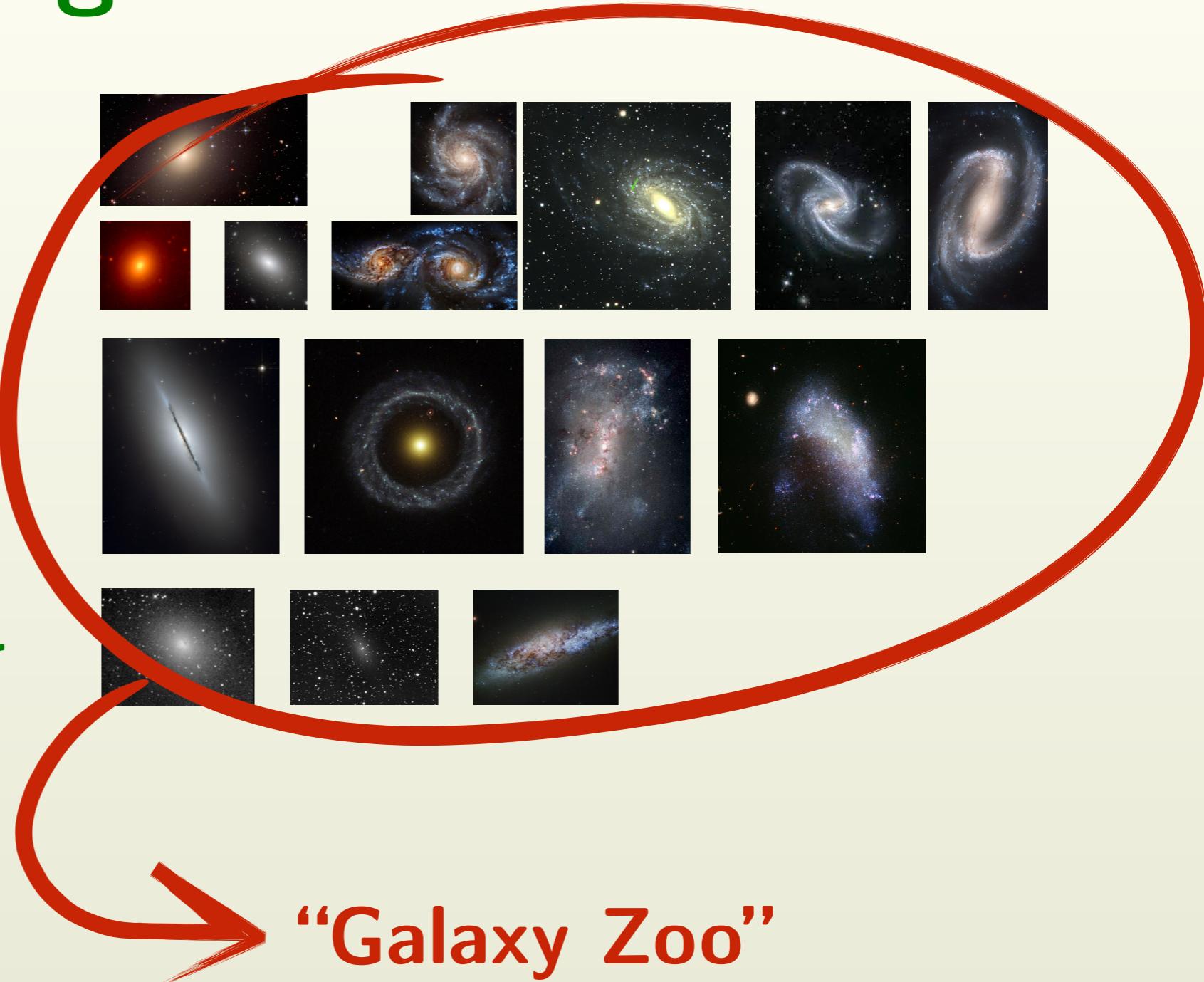
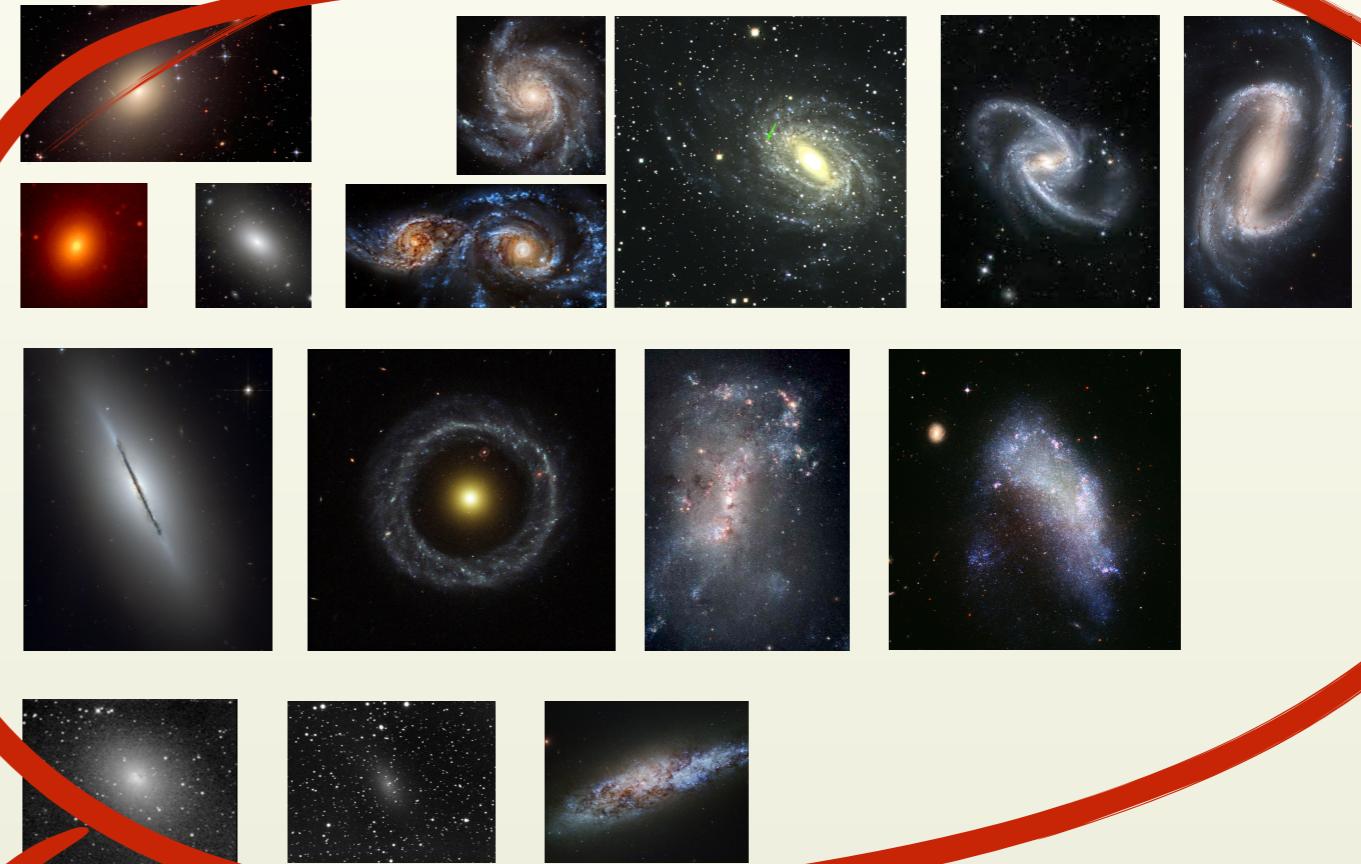
Hvilke slags galakser findes der?

- Elliptiske galakser
- Spiralgalakser
  - bjælkegalakser
- Linsegalakser
- Ringgalakser
- Irregulære galakser
- Dværggalakser
  - dværgellipser
  - dværg-sfæroidale
  - dværgspiraler

Hvilke slags galakser findes der?

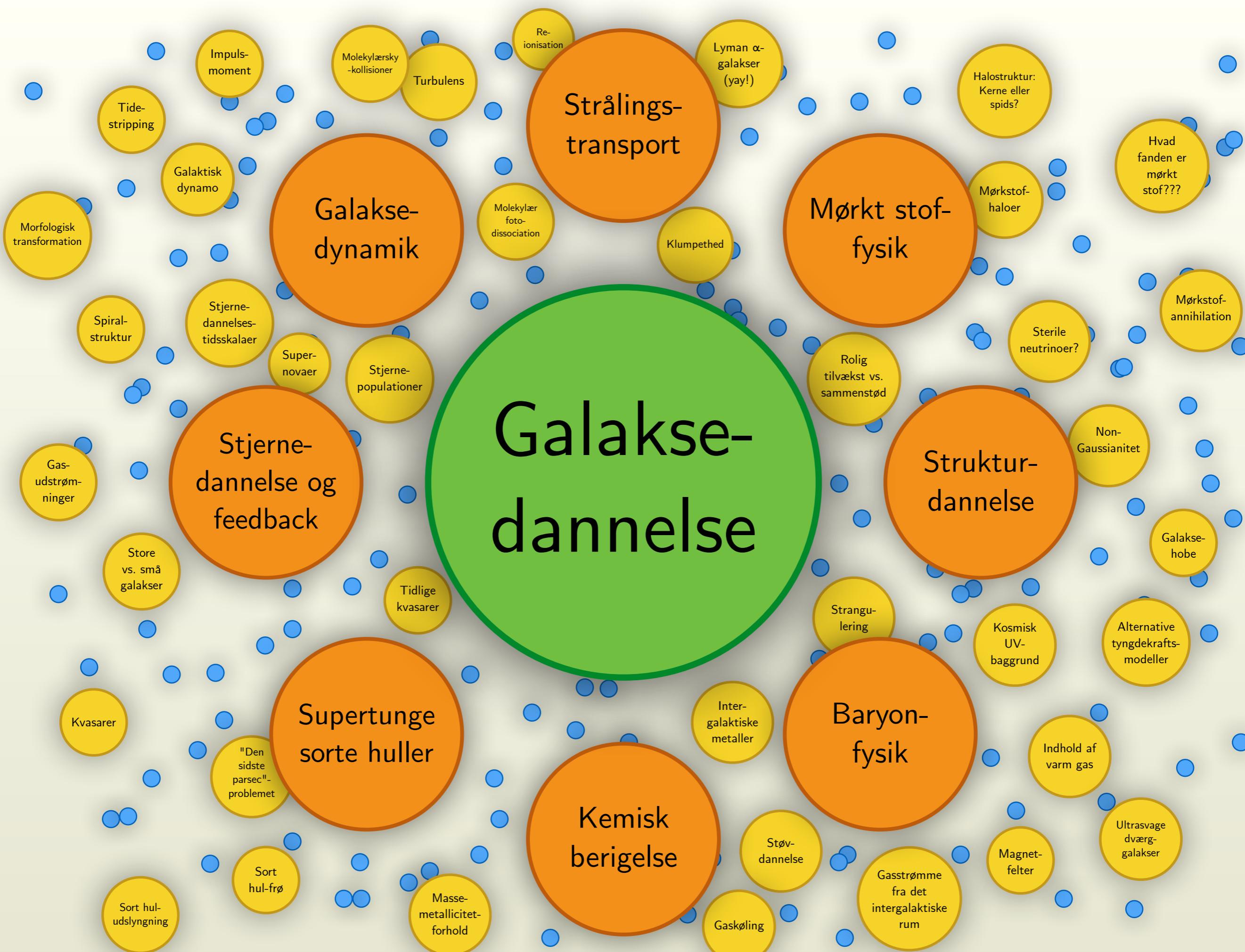
- Elliptiske galakser
- Spiralgalakser
  - bjælkegalakser
- Linsegalakser
- Ringgalakser
- Irregulære galakser
- Dværggalakser
  - dværgellipser
  - dværg-sfæroidale
  - dværgspiraler

"Galaxy Zoo"

galaxyzoo.org

Galakse-dannelse

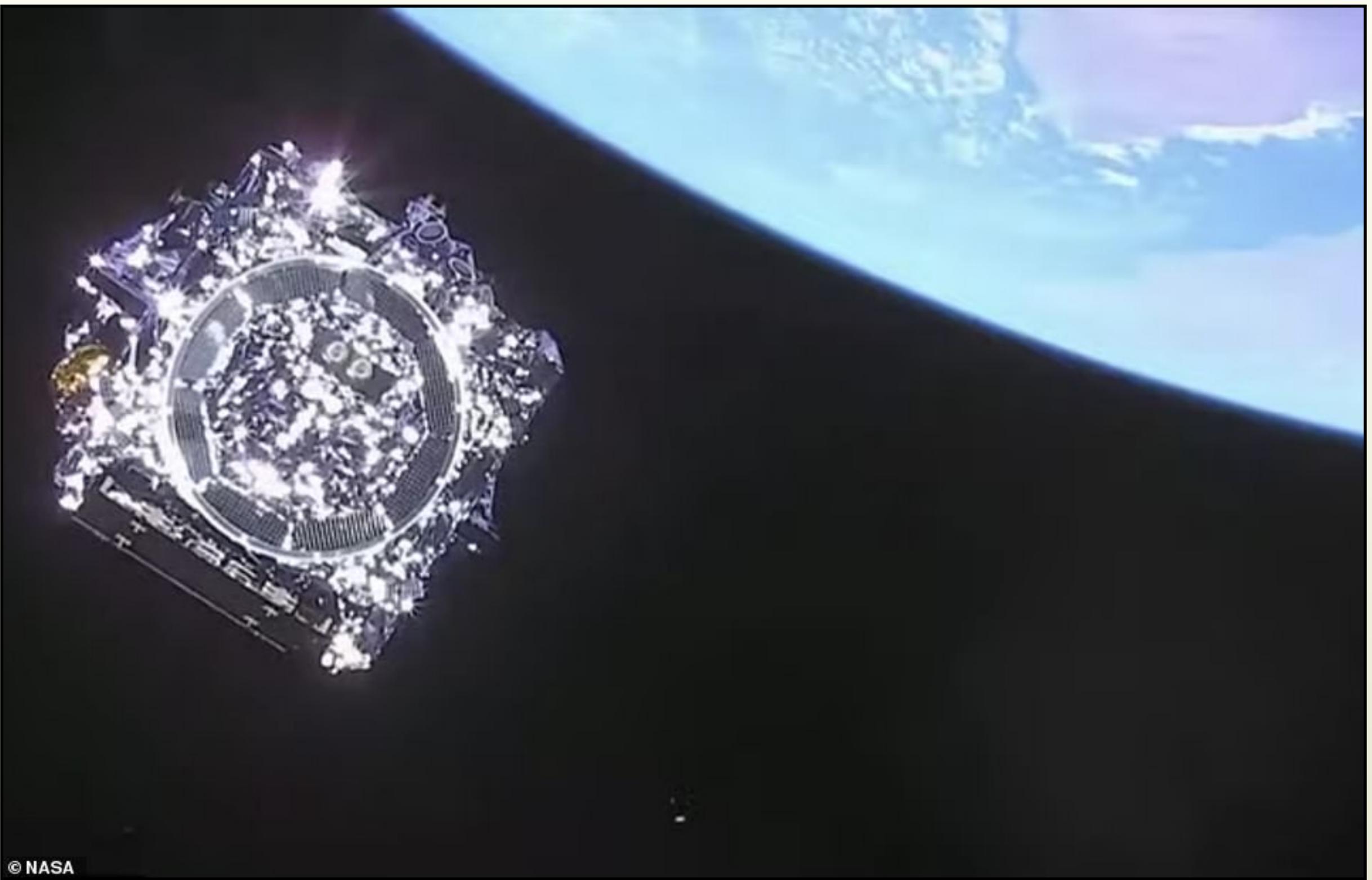
James Webb

Fra Fransk Guyana til L2

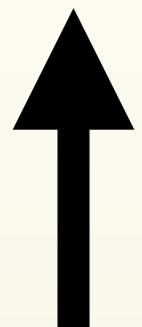
*“Décollage... Liftoff... From a tropical rain forest,
to the edge of time itself”*

© NASA

Galaksernes indhold af
tungere grundstoffer

Galaksernes totale stjernemasse

(korrigeret for stjernedannelses-hastigheden)

